

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Radka Povejšilová

Teorie a praxe morální paniky

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lukáš Novotný M.A., Dr.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Radka Povejšilová

Theory and practice of moral panic

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Lukáš Novotný M.A., Dr.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 28.2.2015

Radka Povejšilová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu Mgr. Lukášovi Novotnému M.A., Dr. za vedení bakalářské práce. Dále bych ráda upřímně poděkovala svému spolužákovi Michaelu Sychrovi za cenné rady a podporu v průběhu psaní.

Anotace

Bakalářská práce zjišťuje přítomnost morální paniky ve vybraných kauzách v České republice a její vliv na společnost. V teoretické části se zabývá vysvětlováním pojmů, jako je panika, etika, morálka a nastolování témat. Dále se teoretická část zaměřuje na definici morální paniky, její vznik a průběh. Zároveň se zabývá problematikou únosů dětí v České republice a kriminálním profilem pachatelů. Praktická část se sestává z kombinace dotazníkového šetření a případové studie, které mají najít odpovědi na stanovené otázky týkajících se morální paniky v konkrétních kauzách.

Klíčová slova

Behaviorismus, etika, deviace, kolektivní chování, média, morálka, morální panika, nastolování témat.

Annotation

Bachelor thesis detects present of moral panic in chosen cases in the Czech Republic and its effect on the society. There are explanations of terms such as panic, etics, morality and agenda-setting in the theoretical part and also there is definition of moral panic, its origin and course in this part. The problematics of child abduction in the Czech Republic and criminal profile of offenders is also part of the theoretical part. Practical part is combination of questionnaire and case study that should find answers regarding moral panic in specific cases.

Keywords

Agenda-setting, behaviorism, collective behavior, ethics, deviance, media, morality, moral panic.

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
1.1 Panika.....	12
1.2 Etika.....	13
1.3 Morálka.....	16
1.4 Agenda-setting.....	21
2 TEORIE MORÁLNÍ PANIKY	24
2.1 Definice morální paniky a charakteristika.....	24
2.2 Spouštěč morální paniky, její fáze a motivy.....	28
2.3 Morální panika a média.....	30
2.4 Masová média jako nástroj sociální kontroly.....	32
3 PROBLEMATIKA ÚNOSŮ DĚTÍ V ČR	34
3.1 Únosy dětí v ČR.....	34
3.2 Neobjasněné činy.....	35
3.3 Zkoumání osobnosti pachatelů, kriminální profil.....	36
PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 K METODOLOGII PRAKTICKÉ ČÁSTI	41
4.1 Vymezení výzkumného cíle, výzkumné otázky a hypotézy.....	41
4.2 Zdůvodnění použité metodologie.....	41
4.3 Odůvodnění výběru konkrétních kauz.....	42
5 KAUKA ANNA JANATKOVÁ	46
5.1 Popis kauzy.....	46
5.2 Kauza a její prezentování v médiích.....	48
5.3 Aplikace morální paniky a výsledky dotazování.....	49
6 KAUKA KAROLÍNA PLANÁ	52
6.1 Popis kauzy.....	52
6.2 Kauza a její prezentování v médiích.....	53
6.3 Aplikace morální paniky a výsledky dotazování	54
7 KAUKA ELIŠKA KOŽNEROVÁ	56
7.1 Popis kauzy.....	56
7.2 Kauza a její prezentování v médiích.....	58
7.3 Aplikace morální paniky a výsledky dotazování.....	58
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63
SEZNAM GRAFŮ	69
SEZNAM PŘÍLOH	70

ÚVOD

Cíl práce

Bakalářské práce „Teorie a praxe morální paniky“ pojednává o přítomnosti a vlivu morální paniky v kontextu vybraných kauz týkajících se pohřešovaných a následně zabitých dětí v České republice. Východiskem k této práci je nastínění problému morální paniky a její aplikace v jednotlivých vybraných kauzách. Jedná se o problematiku současného mediálního světa, kdy mediální vliv na společnost a jedince jako takového nezadržitelně roste, aniž by to čtenář, či divák uvědoměle zpozoroval. Masmédia ovlivňují naši mysl a agitují nám své názory, zatímco my jen nečinně přihlížíme a tuto psychickou manipulaci jim tiše tolerujeme.

Cílem práce je najít odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky. Otázka první se týká přítomnosti morální paniky ve vybraných kauzách a otázka druhá zjišťuje, zda má morální panika vliv na jedince ve společnosti. Pomocí případové studie a dotazníkového šetření jsou hledány odpovědi na tyto otázky. Předpokládanou odpovědí na formulované výzkumné otázky jsou výzkumné hypotézy. Hypotéza první zní: „Ve vybraných kauzách byla přítomna morální panika.“ Hypotéza druhá: „Přítomnost morální paniky ve vybraných kauzách měla vliv na chování jedinců ve společnosti.“

Pro aplikaci teorie morální paniky byly vybrány tři kauzy, které podle mého názoru vyvolaly v České republice přehnanou míru uměle vytvořené morální paniky. Smyslem práce je dokázání správnosti mého úsudku a jeho stručné popsání. Kauzy byly cíleně vybrány v souvislosti s problematikou únosů a pohřešování dětí v České republice. Jedná se o případy pohřešovaných dívek Anny Janatkové, Karolíny Plané a Elišky Kožnerové. Každá z těchto kauz je v jiném časovém období, s odlišnými případy páchaní násilí na osobách mladších 18 let s následkem usmrcení. Pro dotazníkové šetření byli cíleně zvoleni rodiče dětí ve školním věku. Právě na tuto skupinu nejvíce působí vliv morální paniky.

Stav poznání

Ke zpracování práce bylo použito šestnáct českých knižních titulů a šest titulů zahraniční literatury. Odborné literatury k tématu morální paniky není mnoho. Stěžejní literaturou pro pochopení tohoto tématu a napsání práce byla kniha *Folks devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers*, autorem je sociolog Stanley Cohen. Další hlavní publikací pro tuto práci byla *Konstrukce morální paniky a sociální exkluze* od českého autora Jaromíra Volka.

Dále byly v práci například použity knihy *Úvod do srovnávací etiky* od Radima Brázdy, *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele* od Jiřiny Hofmanové, *Informační etika* od Karla Jánoše, *Dějiny psychologie* od Aleny Plhákové, *Základy kriminologie a trestní politiky* od Josefa Kuchty a Heleny Válkové, *Psychologie* od Rity L. Atkinson, *Aplikovaná forenzní psychologie* od Ingrid Matouškové, nebo *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění* od Maxwella E. McCombse. Z cizojazyčné literatury bylo využito informací z publikací *Moral panics: the social construction of deviance* od Ericha Goodeho a Nachmana Ben-Yehudy, *Etika a kultura* od Heleny Hrehové, či *Agenda-setting* od Jamese W. Dearinga a Everetta M. Rogerse.

Odborná literatura k vybraným kauzám, které popisují, není dostupná. Informací pro zpracování těchto případů bylo čerpáno převážně z internetových zdrojů. Kromě českých zpravodajských médií, která o kauzách informovala, byly také využity informace z bulvárních médií. Poznatky a zjištění o přítomnosti morální paniky a jejím vlivu na společnost byly zjištěny nově.

Struktura práce

Bakalářská práce je složena ze dvou částí, a to z části teoretické a empirické. Teoretická část obsahuje tři kapitoly, empirická čtyři. První kapitola s názvem „Teoretická východiska“ byla věnována teoretickým základům, které úzce souvisí s pochopením problematiky médií. Jednalo se konkrétně o vysvětlení a vznik pojmu panika, užší explikaci etiky a morálky ve společnosti, završené popisem a průběhem toho, jak média nastolují témata.

Druhá kapitola pojednává o morální panice, zprvu se zabývá její definicí a charakteristikou z různých hledisek. Dále se zde popisuje proces spouštění morální paniky, její fáze a motivy. Společného znaky médií a morální paniky, k čemu ji masmédiá využívají a za jakým účelem. Je zde zaměřeno vlivu médií na společnost jako takovou. Kapitola obsahuje souhrnné uvedení problematiky morální paniky, a to nejen jako následek působení médií, ale také jako sociologické pojetí orientované ke společnosti. Seznámení se s vlivem médií jako nástrojem sociální kontroly, s vlivem na jehož základě je možné posouvat, jinak lidstvem hluboce zakořeněné, hranice morálky a etiky ve společnosti.

Kapitola třetí se zabývá problematikou únosů dětí v České republice. Vymezením pojmu pohřešované dítě dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Označením pohřešovaného mladistvého občana České republiky jako tzv. dítěte v ohrožení a jeho následné umístění do národního koordinačního mechanismu pátrání po pohřešovaných dětech. Stručným popsáním několika případů kauz zmizelých dětí na území České republiky, které nebyly doposud vyřešeny. Navazuje podkapitola o behaviorismu jako filozofickém směru, vzhledem k analytické části, která se zabývá vybranými českými kauzami, v nichž figurují deviantní jedinci schopní násilného trestného činu na dětech. A konkrétnější popis zkoumání osobností pachatelů trestných činů, včetně jejich kriminálních profilů.

Ve čtvrté kapitole nalezneme popis zvolené metodologie. Stručný popis kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Důvody, proč byla zvolena právě tato kombinace výzkumu pro mou práci. Dále vymezení výzkumného cíle, kladení výzkumných otázek a hypotéz, z kterých práce vychází. Včetně odůvodnění výběru konkrétních kauz.

V páté, šesté a sedmé kapitole se nachází popisy vybraných kauz. Jedná se o případy obětí násilných trestných činů. Konkrétně jde o případy Anny Janatkové, Karolíny Plané a Elišky Kožnerové, tedy tři usmrcených obětí ženského pohlaví v dětském věku. Jednotlivé kapitoly vždy popisují danou kauzu se stručným popisem vývoje vyšetřování policií, s časovým harmonogramem a dílčími závěry celého průběhu vyšetřování. Dále navazuje analýza prezentování celých kauz v mediálním prostředí. Jakým způsobem média o daných kauzách informovala. Následuje aplikace morální paniky v jednotlivých kauzách, odůvodnění její přítomnosti v nich a jejich následcích na společnost. Včetně doplňujících grafů s výsledky kvantitativního šetření. Struktura všech tří kapitol je totožná.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Panika

„Panika je instinktivně založené chování vyvolané katastrofickými událostmi, popř. jen šířením nějaké tzv. poplašné zprávy. Panika může mít formu hromadného chování.“¹

Pojem panika pochází od řeckého boha stád, pastvin a lesů Pana. Jeho podoba byla napůl lidská a napůl zvířecí v podobě kozla. Díky nevzhlednému vzezření, měl kopýtka, byl porostlý srstí, nechyběly mu rohy, bradka ani ocas, za doprovodu silného křiku, naháněl často lidem strach při svých toulkách lesem.²

Panika se řadí mezi sociálně psychologické jevy. Charakterizuje jí samovolné nekorigované jednání lidí, u kterých došlo k destrukci mentální rovnováhy. Typickými příznaky paniky jsou: spěšné zmnožování iracionálních (rozumem nepochopitelných) složek v taktice chování, umocnění emoční složky rozhodování, nemožná koordinace vazeb interakčních, informačních a komunikačních, pokles intelektuální kontroly jednání a sklony k extrémním reakcím.³

„Paniku vyvolává nedostatek informací, uvnitř určité sociální struktury, což ve spojení s extrémním napětím či očekáváním, může nabýt někdy i formy davové psychózy.“⁴

Hlavním vyvolávačem paniky u lidí bývá strach. Jde o zcela přirozenou reakci na reálné nebezpečí nebo ohrožení, připravující jedince k obraně či útěku. Strach je velmi snadno přenosná emoce nejen mezi lidmi, po jejím hromadném rozšíření vzniká panika.⁵

¹ MATOUŠKOVÁ, I. Aplikovaná forenzní psychologie, 2013, s. 73

² RED. Pan, 2006

³ Panika, 2014

⁴ Panika, 2014

⁵ NAKONEČNÝ, M. Lidské emoce, 2000, s. 255-258

1.2 Etika

Etymologicky výraz etika je odvozený od řeckého slova „éthos“⁶. Původním významem slova „éthos“ se rozumí obvyklé místo pobytu, místo kde bydlí, kde se člověk zdomácněl. Název etika jako označení filozofické disciplíny pravděpodobně zavedl Aristoteles (384 – 322 př.nl), který hovořil o „ethikes theorias“, a myslel tím vědecké zabývání se mravy, zvyky a obyčejí. Pojmenoval jím učení o mravnosti, ale současně i mravnost samou.⁷

„Jako součást filozofie se snaží zdůvodnit, reflektovat, zakládat, popř. poskytnout pravidla a normy lidského chování a jednání. Etiku dnes reprezentuje obsáhlý diskurz, zahrnující otázky vztahů jednotlivců, oblast rodiny, společenských institucí, mezináboženského, interkulturního a intrakulturního dialogu, sexu, politiky, generačních vztahů, diferencí muž – žena – dítě, vztahy ras a v neposlední řadě na pobývání člověka v kontextu přírody.“⁸

Etika je součástí řady vědních oborů. Od lékařství, obchodní sféru až po oblast médií. V mediálním prostředí se týká především etiky reklamy a samozřejmě etiky novinářské. *„Etika má objektivní a subjektivní stránku, z nichž první se týká rozumu, druhá citu. Obě tyto stránky se vzájemně doplňují a obě jsou integrujícími součástmi etiky vůbec...“⁹* Etika odpovídá zvláště na otázku: Co má člověk dělat?, Jak se má zachovat?, Jak má člověk jednat?. Zkoumá lidské chování z pohledu jeho mravní hodnoty, snaží se najít měřítko, které by jedinci učinilo možným rozhodnout, co je dobré a co zlé. Také co je čest, vznešenost, co je poctivé a nikoli, v čem se zakládá štěstí, co je smyslem života.

⁶ Neboli zvyk, charakter, obyčej.; Jirák, J. 10 let v českých médiích, 2005, s. 50

⁷ SANDKÜHLER, H. J. Recht und Moral, 2010, s. 35

⁸ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 129-131

⁹ JIRÁK, J. 10 let v českých médiích, 2005, s. 50

První typ dělení etiky:

- Fundamentální etika – tedy etika obecná, zahrnující metaetiku, jako logicko-lingvistickou analýzu morálního diskursu, kognitivistické a nonkognitivistické teorie a obecnou morální teorii, zabývající se systematickým objasněním základních problémů.¹⁰
- Speciální etika norem – ta se dále člení na etiku individuální, která zkoumá povinnosti a závazky jedince, které přijímá vůči sobě samému tak i s ohledem na ostatní. Na etiku sociální, jedná se například o oblast státní správy, práva, hospodářství, politiky atd. Někdo sociální etiku chápe jako zprostředkování vztahů mezi etikou individuální „já - já sám“, etikou personální „já – ty/vy“ a ekologickou etikou „já/my – ono“.

Druhý typ dělení etiky:

- Deskriptivní etika zastupuje takový typ etické narace, který má za cíl co nejpřesněji popsat oblast morálky v jejích rozdílných interkulturních i intrakulturních dobách. Zkoumá významy, popisy a objasňování morálního chování, morální postoje a názory v jejich skutečné, fenomenální podobě. Je považována za empirickou disciplínu, která charakterizuje, co je morální popř. nemorální u určitých kultur, subkultur, etnik, kmenů, národů a jiných sociálních skupin.¹¹ V určitých souvislostech úzce spolupracuje se sociální a kulturní antropologií, etnologií, sociologií, religionistikou a historií. Zabývá se také bádáním změn, kontextů a podmínek¹² morálně hodnotových idejí a chování. Věnuje se rovněž zvykům, mravům a zákonitostem pod zorným úhlem toho, jak se lidské jednání projevuje.

¹⁰ Základních problémů jako je svobodná vůle, morální princip, praktický rozum, odpovědnost, svědomí, způsob a smysl života, dobro a zlo.; Brázda, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 139

¹¹ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 140

¹² Sociologických, psychologických a biologických.

- Preskriptivní etika též normativní, neboli deontologická, se snaží nalézt podmínky pro stanovení kritérií jednání, jenž jsou v mezních hranicích označené za morálně dobré nebo špatné.¹³ Vzhledem k těmto kritériím se snaží rozebírat a stanovit určité příkazy, zákazy či tabu. Bývá členěna na teorii norem, zabývající se správním chováním a teorií hodnot, kde rozhodující je to, co je vymezeno jako nejvyšší dobro, popř. jako nejvyšší priorita.¹⁴ Snaží se hledat odpověď na otázku „Jak se má člověk chovat?“. Ukazuje na to, co je, nebo by mělo být závazné, povinné, stanovené. Udává důvody, proč se má člověk chovat zrovna tímto způsobem. Tyto stanovené etické normy však nemohou člověka k něčemu nutit, nelze z nich vyvodit povinnost skutečného jednání. Klade normy, cíle, ale nemůže vznést přísné nároky na jejich plnění či uznávání. To by bylo možné pouze v souhlase s legitimním zákonem.¹⁵
- Metaetika, jinak nazývána analytická etika, se zabývá analýzou jazyka a také jeho reflexí za účelem objasnění sémantických významů základních mravních pojmů. Rovněž se zabývá formálně-logickou správností, či nesprávností všeobecných etických soudů. Zkoumá jazykově logické postavení morálních vět a výroků. Uskutečňuje rozbor etických výroků a pojmů vzhledem k jejich racionální struktuře. Metaetika pokládá také otázky, zda je vůbec normativní etika možná. Bádá jazyk morálky, ale neorientuje se pouze na konkrétní slova nebo gramatické tvary, jenž by byly užívány výhradně v ní. Její teorie rozebírající logický status morálních vět se člení na kognitivní, nonkognitivní a logicistní. Kognitivní teorie potvrzuje nárok na pravdivost a zdůvodnitelnost vět morálních, kognitivistické jej popírají. Zatímco tyto dvě teorie hledají rozpoznání a nerozpoznání mravnosti, logicismus analyzuje specifické argumentační metody, jenž jsou typické pro morální diskurs.¹⁶

¹³ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 142

¹⁴ Např. blaženost v hédonismu, štěstí v eudaimonismu, a jiné podoby utilitarismu.

¹⁵ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 142

¹⁶ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 143

- Aplikovaná etika se zabývá konkrétními problémy, jenž jedince vybízí ke zkoumání mravních rozhodnutí, hodnot a jejich vyjádření. Nejzkomplexnější problémy aplikované etiky jsou z oblasti lékařské etiky, bioetiky, právní etiky, ale i etiky novinářské.¹⁷

1.3 Morálka

Morálka má původ v latinském „Mos Mores“, označující charakter, mrav, obyčej, charakter, pravidlo, řád.¹⁸ Starořímský filozof Cicero (106 – 43 př.nl) překládající Aristotelovo „ethikos“ utvořil přídavné „Moralis“ pro označení charakteru, mravy. Později vzniklo slovo „morality“, které označovalo vědu o mravnosti.¹⁹

V českém jazyce se vedle termínu morálka používá i termín mravnost. Je otázkou zda je mezi termíny shoda nebo se vzájemně liší. Většina autorů zastává názor, že jsou shodné, avšak Hegel (1770 – 1831) je rozlišoval. Při rozmluvách o vývoji objektivního ducha uváděl, že pochází třemi stupni vývoje, tj. právem, morálkou a mravností.²⁰ Hegelovu inspiraci můžeme chápat takto: morálku jako morální vědomí (formu duchovního života společnosti) a mravnost chápat zase jako mravy, činy, obyčeje, tedy prvky praktického chování.

Morální stránku života má každý jedinec zakořeněnou hluboko v sobě, je jeho nedílnou existencí. Nemůžeme se jí nikdy zbavit, i kdybychom sami chtěli. Svědomí nás nutí prožívat věčné napětí mezi tím co je a tím, co má být. Člověk se opakovaně poddává ve svém řízení tomu co je a ne tomu co má být. Patrně je to způsobené neznalostí toho, co má být, nedostatečným poznáním, nouzí o osobní sílu, scházející odvahou postavit se zlu. Lidská bytost může samozřejmě zlo vykonávat také vědomě resp. cílevědomě.

¹⁷ JIRÁK, J. 10 let v českých médiích, 2005, s. 51

¹⁸ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 132

¹⁹ JÁNOŠ, K. Informační etika, 1993, s. 3

²⁰ PLHÁKOVÁ, A. Dějiny psychologie, 2006, s. 116

Obsah morálky tvoří normy chování, motivy řízení, kritéria morálního počinání, mravní hodnoty, způsoby mezilidských vztahů. Morálka prostřednictvím příkazů či zákazů modeluje lidské chování. Současně podává jedinci zdůvodnění, odpověď na otázku: Proč se tak mám chovat?. Dále odpovídá na otázky typu: Jak mám správně jednat?, Co mám správně dělat?, Co je dobro?.²¹

„Vědeckou zkušeností je vcelku již dostatečně přesvědčivě prokázáno, že rozvoj lidské osobnosti probíhá jako proces socializace, tj. jako proces postupného začleňování se do společnosti a postupného osvojování si výdobytků této společnosti, což znamená osvojování si určité kultury jako souhrnu vytvořených materiálních i duchovních hodnot tzv. enkulturace.“²² Morálka se rozvíjí jako výsledek vzájemného vlivu lidí, tj. jejich společenské činnosti, jako jedna z výchozích charakteristik společenské skladby. Je tedy součástí kultury společnosti, což značí, že je součástí vytvořeného subjektivního světa lidí.²³

„Morálka jako normativní systém spočívá na vnitřní sankci, v morálce se konstituuje sociální individualita (identita) člena společenství a je rovněž od něho formálně vyžadována a očekávána.“²⁴ Pokud něco označíme za „morální“, neznamená to nutně „mravně dobrý“, ale patřící do sféry morálky, opakem není nemorální nebo nemravný, opakem je nacházející se mimo oblast morálky. Morálně dobré nebo špatné označuje soulad nebo nesoulad jednání s vlastním svědomím a právě uznávanými morálními pravidly.²⁵

„Jestliže po celou dobu existence lidstva existovala i lidská stáda (rodové svazy, obce, kmeny, národy, státy, církve) a vždy bylo velmi mnoho poslouchajících v poměru k malému počtu poroučejících – tedy vzhledem k tomu, že mezi lidmi byla dosud nejlépe a nejdéle cvičena a pěstována poslušnost, můžeme právem předpokládat, že v průměru je dnes každému jedinci vrozena potřeba poslouchat, v podobě jakéhosi formálního svědomí, které nařizuje: to a to máš bezpodmínečně udělat, toho a toho bezpodmínečně zanechat, zkrátka máš.“²⁶

²¹ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 133

²² HREHOVÁ, H., Etika a kultura, 2012, s. 164

²³ HREHOVÁ, H., Etika a kultura, 2012, s. 165

²⁴ Lze ji identifikovat např. přítomností pocitu studu, rozmrzelosti, viny, nevole apod.

²⁵ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 133

²⁶ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo, 1998, s. 92

Jako společenský jev má i morálka svou strukturu, jejími hlavními složkami jsou: morální vědomí, morální vztahy a morální činnost. V morálním vědomí je zakódován vztah člověka ke světu, jinému jedinci, společnosti. Morální vědomí dále rozdělujeme na:

- 1) Morální city – jde o nejzákladnější složku morálního vědomí. Člověk a jeho jednání se zakládá nejen na jeho rozumových pohnutkách, ale i na jedinečnosti jeho psychiky, to je vedle rozumu také jeho vůle a emoce. City a vůle člověka u něj hrají při poznávání a rozhodování významnou roli. Emoce zastávají v našem vědomí a podvědomí zásadní faktor, jenž buď naše řízení zrychlí, nebo zpomalí, ale také mu poskytuje podstatný dynamický náboj. Tento faktor může dokonce některé formy činnosti vyvolat
- 2) Morální normy, ideály a principy – představují základ morálky. Morální normy jsou nejprostší formou morálních nároků, žádostí. Jedná se o předlohy lidského chování uplatnitelných ve stejných situacích.²⁷ Tyto normy mají danou podobu i konkrétnost imperativů chování, jenž si člověk osvojuje pomocí mravů, zvyků, tradic, výchovy a společnosti.²⁸ Vyjadřují nutkání sladit jednání lidí v komunitě, protože tím dochází k jejímu zachování. Každá morální norma má obligatorní platnost pro každého člena společnosti.²⁹ Dále je můžeme dělit na normy všelidské, normy, které jsou vlastní jen jednotlivým kulturám a normy regionální, historicky a skupinově podmíněné. Morální ideál je nejsložitější z morálních potřeb. Morální ideál ukazuje konečný cíl, konečné směřování komunity. Jde o nejvyšší morální předlohu člověka. Není snadné usilovat o ideály. Morálka se ale také nezrodila pro pohodlí, ale pro snahu překonávat sebe samého. Morální princip člověku přesně nařizuje, pomocí příkazů a zákazů, jak se má chovat. Určuje celkový směr morální činnosti člověka. Každá sociální skupina si tvoří své vlastní morální principy.

²⁷ Jde například o: pozdrav, poděkování, neskákání do řeči druhým, pomáhání apod.

²⁸ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 135

²⁹ HREHOVÁ, H., Etika a kultura, 2012, s. 165

- 3) Morální hodnoty – vycházejí ze základních zájmů života člověka a sociálního společenství. Obsahují základní pravidla lidského soužití, jsou to morální kvality³⁰ nutné k regulaci chování jedinců. Jsou také přímým projevem vlivu přirozeného zákona lidskosti. Jsou také vyjádřeny nejobecnějším kritériem morálního hodnocení a mají určující význam v hodnotovém obsahu lidské morálky.³¹

Morální vztahy jsou fixačními hodnotami ve společnosti, tvoří jakousi kostru existující morálky. Podobně jako morální normy či hodnoty tvoří systém a jsou pro jedince objektivní, na člověku nezávislé. Lidé se do morálních vztahů rodí. Ve své struktuře představují vztahy mezi lidmi, vztah člověka k sobě samému, k jinému jedinci, k sociální skupině, společnosti, vztah jedné společnosti ke druhé a naopak. Morální vztahy neexistují mimo člověka, ale nezmenšují se na jeho vnitřní svět. Existují v něm a současně mimo něj. Jsou to vztahy, které vyjadřují hodnotové aspekty lidského světa.

Morální činnost z aspektu morálky rozdělujeme na činy s morálním významem, ve kterých se promítá hodnotový vztah k jiným lidem, a na činy, které jsou morálně neutrální, jsou to jen obyčejné operace.³² Morální činnost je charakterizována přítomností volby, tj. svobodou morálního výběru a dobrovolností řízení. Nesmíme opomenout, že každá volba sebou nese i odpovědnost. *„Možná právě i Kant dává svou morálkou na srozuměnou: Na mně je úctyhodné to, že umím poslouchat – a u vás tomu nemá být jinak než u mne!“*³³ Morálka je komplikovaný společenský jev přesahující do všech ostatních oblastí života. Najdeme ji v politice, právu, ale i v umění, filozofii, vědě. Prolná se s náboženstvím, ba dokonce s celým jednáním člověka. *„Problém morálky můžeme vnímat jako problém konfliktu hodnot, to znamená, že rozdíl mezi dobrem a zlem není etický problém, je to otázka čistě fyzická nebo psychologická, otázka etické odvahy, inteligence a vůle.“*³⁴ Problém vznikne tam, kde se objeví pluralita protikladných příkazů, např. otázka euthanasie, potratů atd. Údajná opozice dobra a zla je v takovém případě konfliktem hodnot.³⁵

³⁰ Jsou to tyto elementární kvality jako: ctnost, soucit, hrdost, loajalita, důvěra, korektnost a další.

³¹ Kritéria jako: dobro a zlo, svědomí, povinnost, spravedlnost, štěstí a smysl života.

³² HREHOVÁ, H. Etika, sociálne vztahy, spoločnosť, 2005, s. 15

³³ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo, 1998, s. 83

³⁴ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 134

³⁵ BRÁZDA, R. Úvod do srovnávací etiky, 1998, s. 134

Základní funkce morálky:

- Regulace
- Hodnocení
- Poznání
- Orientace
- Prognostika
- Motivace
- Informování
- Výchova

Moralita se vztahuje jak k jedinci, tak ke společnosti, týká se rozumu i emocí, morální rozhodování se uskutečňuje na úrovni vědomé i nevědomé, může být značně ovlivněno nejrůznorodějšími ideologickými tlaky, funguje ba i v době, kdy stojí bokem jakékoli reflexe nebo teoretického zájmu. Svou morálku mají jak jedinci vědomě poctiví, tak lidé prostomyslní či nedbalí, dokonce i nebezpečnější zločinci.³⁶

„Jsou morálky, které mají svého původce ospravedlnit před druhými, jiné morálky jej mají uklidnit a učinit spokojeným se sebou samým, jinými se sám chce přitlouci na kříž a pokořit, jinými se chce mstít, za jinými se schovat, jinými se osvítit a vystoupit ven, do výše a do dále, jedna morálka slouží svému původci, aby zapomněl, jiná, aby se zapomnělo na něho či na něco z něho, mnohý moralista by chtěl nad lidstvem vykonávat moc a formovat je svou tvůrčí náladou.“³⁷

³⁶ JIRÁK, J. 10 let v českých médiích, 2005, s. 50

³⁷ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo, 1998, s. 82-83

Celá problematika etiky a morálky úzce souvisí s filozofií, jde o člověka a jeho vztah ke světu, společnosti, jiné osobě tak i k sobě samému. Jedná se o praktické návody na chování lidí v životě. Zvláště ve sféře, kde morálka dokazuje svou vlastní odůvodněnost a zastává funkci teoretického uchopení světa, proplétá se s etikou jako vědou.

1.4 Agenda-setting

Termín agenda-setting, tedy nastolování agendy, byl poprvé užit někdy okolo roku 1968.³⁸ V tištěné podobě se pak tento termín poprvé objevil v roce 1972 v odborném článku M. E. McCombse a D. L. Shawa s názvem „The agenda-setting function of the mass media“ publikovaném v časopise „Public opinion quarterly“. Článek obsahoval výsledky výzkumu obou profesorů, kteří se zabývali vlivem masmédií na především nerozhodné voliče ze Severní Karolíny v prezidentské kampani ve Spojených státech roku 1968. Položili tak tímto základy pro zkoumání nastolování agendy a jejího vlivu na společnost.

V úvodu své knihy „Agenda setting“ autoři J. W. Dearing a E. M. Rogers definují pojetí agendy-setting těmito slovy: „Procesem nastolování agendy je nepřetržitě soupeření mezi těmi, kteří se snaží prosadit témata. Stále nekončící soutěží o získání pozornosti mediálních profesionálů, politické elity a společnosti. Agenda-setting nabízí odpovědi na otázky, jako jsou tyto: Proč jsou některá témata publikována či jiná nikoliv?, Jak je tvořeno veřejné mínění?, A která témata se stávají objektem politických akcí a která ne? Zkoumání nastolování agendy je bádáním sociální změny a sociální stability.“³⁹

³⁸ MCCOMBS, M. Agenda setting, 2009, s. 19

³⁹ DEARING, J. W., Rogers, E. M. Agenda-setting, 1996, s. 1-2

*„Teorie agenda-setting se vyvinula z popisu a vysvětlení vlivu masové komunikace na veřejné mínění o aktuálních tématech. O téměř všech zájmech ve veřejné agendě platí, že se občané zabývají zprostředkovanou skutečností, realitou poskládanou ze zpráv novinářů.“*⁴⁰ V nedávné době se součástí teorie agenda-setting staly i názory široké veřejnosti na politické dění, politické kandidáty a další osobnosti. Agenda-setting hledá odpověď na otázku, proč se některé zprávy stanou součástí veřejné debaty, zatímco jiné zůstávají stranou pozornosti, proč jsou některá témata vnímána veřejností závažněji než jiná.⁴¹ Je na denním pořádku, že nás informace ze zpravodajství upozorňují na aktuální novinky, v rozlehlejších okolicích bez naší přímé zkušenosti.

Média jakožto tištěné či televizní zpravodajství, internet, nevyjímaje bulvární plátky, toho ale dělají mnohem více, než že by pouze upozorňovali na existenci závažných témat a událostí. Redaktoři a vedoucí informačních médií denně volí a publikují zprávy, s jejichž pomocí záměrně manipulují s naší pozorností a vnímáním toho, co je důležité. Talent manipulace s významností témat ve veřejné agendě se nazývá jako talent masmédií nastolovat agendu. Tištěná periodika nám v hodně směrech dokáží napovědět podstatu zprávy a to jak umístěním na titulní či další straně, tak i velikostí nadpisu a dokonce i délkou zprávy. Podobný systém může být používán i v televizním zpravodajství pomocí pořadí jednotlivých reportáží ve večerních zprávách, či jen to, že ve večerních zprávách byla reportáž vůbec odvysílána. *„Pro všechna zpravodajská média platí, že pokud se některé téma den po dni objevuje znovu, jde o nejmocnější sdělení o jeho důležitosti.“*

42

V rámci agendy-setting rozlišujeme v dnešní době tři typy agendy:

- 1) Veřejná – jde o nejdůležitější veřejná témata a problémy, které nastoluje veřejné mínění a agenda.
- 2) Mediální – jde o témata, která jsou nejčastěji uveřejňována v tištěných a elektronických médiích.
- 3) Politická – zde je důležité věnovat více pozornosti tomu, jak mohou politici a politika jako taková ovlivňovat veřejnost pomocí médií.

⁴⁰ MCCOMBS, M. Agenda setting, 2009, s. 20-25

⁴¹ REIFOVÁ, I. Slovník mediální komunikace, 2004, s. 16

⁴² MCCOMBS, M. Agenda setting, 2009, s. 26

Bádáním vztahu mediálně publikovaných témat společnosti a politicky preferovaných sdělení, tedy studováním agendy-setting, se výzkum rozvíjí po dvou výzkumných směrech založených na rozdílu metody zkoumání účinků médií, a to na kvantitativní a kvalitativní. V případě kvantitativní metody se jedná o zkoumání četnosti výskytu konkrétního tématu v médiích, což má za následek konstituování tohoto tématu ve veřejné agendě. Zatímco u kvalitativní metody má vliv na ustavení tématu ve veřejné agendě způsob zpracování tématu a jeho obsahová analýza.⁴³

K nejdůležitějším důsledkům agenda-setting patří usměrňování tj. zvýznamňování perspektiv, dle nichž se bude poté orientovat názor společnosti na veřejné osoby. Díky tomu se vliv masmédií při nastolování agendy nachází v samotném středu zájmu výzkumu veřejného mínění.⁴⁴ Masová média tvoří mnohem více než jen, že vytváří atributy v našem podvědomí. Ovlivňují standardy, dle nichž hodnotíme politiky, prezidenty, vlády, uchazeče o veřejné funkce atd. Spojnici mezi účinností agenda-setting a následným vyjádřením názoru na konkrétní veřejné osoby nazýváme priming.⁴⁵

„Psychologickým základem usměrňování je selektivní pozornost veřejnosti. Lidé se nezajímají a ani nemohou zajímat o všechno, a že tomu tak je, už dříve ukázala omezená kapacita veřejné agendy.“⁴⁶ Lidé se při vyjádření svého názoru řídí vlastní zkušeností či intuicí. Když nastane čas vyslovit názor, většina občanů se nepouští do složitých srovnávacích analýz založených ze všech možných dostupných informací, ale vychází z informací, které jsou v daný moment nejvýznamnější. Občané se opírají o agendu, kterou do značné míry nastolují masová média. Tato agenda určuje kritéria a někdy pouze na jediném kritériu, se pak zakládá jejich názor.⁴⁷

⁴³ Neboli dobový, společenský, politický a kulturní kontext. Reifová, I. a kol. Slovník mediální komunikace, 2004, s. 17

⁴⁴ MCCOMBS, M. Agenda setting, 2009, s. 176

⁴⁵ Termín „priming“ se někdy překládá jako „zvýznamňování“ lepším termínem je usměrňování

⁴⁶ MCCOMBS, M. Agenda setting, 2009, s. 176

⁴⁷ MCCOMBS, M. Agenda setting, 2009, s. 177

2 TEORIE MORÁLNÍ PANIKY

2.1 Definice morální paniky a její charakteristika

Termínem morální panika je označení přehnané reakce a chování společenské skupiny, která je založena na ne zcela opodstatněném dojmu ohrožení společnosti a to osobou, celými skupinami osob nebo stavem. Společnost bývá objektem morální paniky na některá období. Z toho vyplývá, že stav, epizoda, osoba nebo skupina osob se stávají předmětem k ohrožení společenských hodnot a zájmů. Jeho povaha je prezentována stylizovaným a stereotypním způsobem v hromadných sdělovacích prostředcích – morální barikády jsou obsazeny osobami, jako jsou editoři, biskupové, politici a jinými jedinci dle společnosti správně smýšlejícími.⁴⁸

„Morální panika je reakce sociální skupiny založená na falešném nebo přehnaném dojmu, že chování nějaké jiné skupiny (většinou minoritní skupiny nebo subkultury, tzv. folk devils) je nebezpečné deviantní a je hrozbou pro společnost. Často se také uvádí jako „epizoda, stav, osoba nebo skupina osob“, která byla nedávno „popsána jako hrozba pro sociální hodnoty a zájmy.“ Taková panika je obecně posilována médii a jejich sociálními tématy, i když se objevují i spontánní paniky.“⁴⁹

Morální panika se odlišuje od masové hysterie tím, že je přesně morálně vymezena a převažuje zde čistý strach než rozhořčení. Dle sociologa Volka jsou výrazy, které můžeme označit jako morální paniku, nedílnou součástí historie lidstva. Intervalové vlny sklíčených a násilných odezev, vztahujících se ke strachu z narušení sociálního či kulturně-politického „státu quo“, potažmo navyklé důležitosti rodiny, zákonnosti a řádu, jsou zde již po staletí.⁵⁰

⁴⁸ COHEN, S. Folk devils and moral panics , 2002, s. 1

⁴⁹ Morální panika, 2014

⁵⁰ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 98

Takové nebezpečné vystupování je rozpoznáno jako společensky nevhodné a deviantní, a poté jsou hledány způsoby, jak podobné projevy odstraňovat. Sociální rozmanitost a rychlost společenských přeměn vytváří ustavičně pevnější schopnost vzniku konfliktu mezi nestejnými společenskými třídami, které se opětovně uchylují k mravnímu odůvodňování se záměrem obhájit své hodnoty. „*Slovní spojení morální panika naznačuje strach o cosi posvátného, co má pro společnost fundamentální význam. Užití adjektiva morální indikuje, že nejde jen o jakési světské ohrožení v podobě klesajícího HDP, ale že je ohrožen sociální řád samotný či přesněji idealizované (ideologizované) vnímání některého z jeho pilířů.*“⁵¹

Typickým znakem pro morální paniku je přemrštěná a neodpovídající odezva všech aktérů. Tím je myšlena nepochybně účast médií, politiky, potlačovací složky a dalších samostatných sociálních skupin. Především média mají snahu o zkreslení a „nafouknutí“ kupříkladu skutečných kvantitativních ukazatelů. Lživé a neadekvátní informace poté často kolují z jednoho periodika k druhému a nestvrzené fámy dokládají extrémní teror, devastaci nebo ohrožení stávající situace. Příznačná je pro ni tendence označovat i zcela běžné okolnosti, chování či fenomény deviantními, které jsou za normálních podmínek ignorovány. Vypjatá citlivost směřuje ke kvapné identifikaci nepřítelů, lépe řečeno k označení „obětních beránek“ s nimiž je spojován deviantní status. V případě že společnost nenajde adekvátního řešení, vypukne morální panika.⁵²

Veřejné pobouření vztahující se k deviantnímu chování funkčně slouží k obnovení společenské jednoty. Deviantní chování je užitečné pro sociální integraci. Se snižující se solidaritou narůstá deviance a obráceně. Identifikace deviantního jednání, tedy sociální dohled uplatňovaný i prostřednictvím médií, posiluje sociální stabilitu v dané kultuře. „*Panické reakce na deviantní projevy tak mohou být rituální dramatizací stavu ohrožení, který pociťuje komunita tváří v tvář porušení vlastních norem. Morální paniky proto můžeme chápat jako indikaci oslabené sociální solidarity.*“⁵³

⁵¹ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 98

⁵² VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 99

⁵³ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 101-102

Také problémy společnosti se mnohdy dávají za příčinu kriminalitě, demonstracím a stávkám, ale je to daný systém, který nevyhnutelně uvedené jevy vytváří. Existence, či označení určitého chování za deviantní je tak mocným zdrojem pro postavení základů morální paniky. Vzhledem k tomu, že se na postupu vymezení sociálně nevhodného chování významně podílejí média, ať už vědomě, či nevědomě, davové prožívání se tak dnes přesouvá do soukromého prostoru, kde jsou jedinci schováni před zločinem a trestem bezpečím domova.

Dle Volka druhým klíčovým poznávacím znamením u morální paniky je její „časové omezení“, obvyklá přechodnost. „*Většinou přicházejí náhle (i když zde mohou být dlouhé etapy latence), velmi rychle vzplanou (jsou podobné stavům, které lze charakterizovat jako pomnutí smyslů či davová psychóza), ale nemívají dlouhé trvání a prudce opadnou, často aniž by přitom došlo k vyřešení původního problému.*“⁵⁴ Mezi další klíčové znaky morálních panik patří fakt, že nabývají charakteru bojů vůči jednotlivci či skupině, obrací se na nevyrovnané jedince pocítujících ohrožení a znepokojení patrným rozvratem sociálního řádu, kromě toho v dané kauze nejsou zcela jasné etické normy. Část politické a mediální scény dychtí vést kampaň a racionalizuje tento záměr snahou potlačit stav obecného ohrožení.⁵⁵ Skutečné příčiny sociálního problému bývají bez povšimnutí.

Tematický záběr morální paniky se oproti šedesátým a sedmdesátým létům o mnoho rozšířil. Překročil tradičně vnímaný hlavní pilíř sociálního řádu v podobě rodiny. Za posledních několik desítek let se tak repertoár morálních panik rozšířil o témata, jako jsou například práva menšin, problematika pohlavně přenosných nemocí, ekologické katastrofy, jaderné havárie, cenzura, feminismus apod. Nynější morální paniky tak zachycují mnohem různorodější společnost. Další významná změna morálních panik za posledních několik desítek let je fakt, že se stále častěji vyskytují. Můžeme dokonce hovořit o permanentním stavu přítomnosti různých forem morální paniky a její všeprostopující funkci. Tento jev je nepochybně způsoben i politickými změnami.

⁵⁴ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 99

⁵⁵ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 99

Sociolog E. Goode a N. Ben-Yehuda napsali tzv. atribuční model, který obsahuje pět základních prvků objevujících se v každé morální panice. Těmito prvky jsou:

- 1) Znepokojení – všechny morální paniky sebou přinášejí znepokojení či dokonce strach z chování určitých skupin. K ukazatelům míry znepokojení patří průzkumy veřejného mínění, mediální pokrytí či lobbování.
- 2) Nepřátelství – morální panika se vyznačuje přemírou nepřátelství vůči dané společenské skupině, z níž ústí znepokojení. Tyto skupiny jsou označeny za nepřátelské a jejich jednání je chápáno jako morálně nevhodné, ohrožující hodnoty a zájmy „slušné společnosti“. Nedílnou součástí morální paniky je vytváření těchto „lidových ďáblů“.⁵⁶
- 3) Konsenzus – shodnutí se společností na tom, že se musí nějakým způsobem ihned zakročit.
- 4) Nepřiměřenost – poškození, ztráty a újmy jsou společností vnímány více citlivě, než za normálních okolností. Kvantitativní hodnoty bývají nadsazené, nebo dokonce uměle vytvořené. Ostatní škodlivé činnosti a nevhodné situace bývají potlačeny, či zcela ignorovány.
- 5) Nestálost – časový účinek morálních panik je velice nestálý, zpravidla jak rychle přicházejí, tak také odcházejí. Návratnost morální paniky, týkající se onoho samého problému je přípustná, nikdy ovšem její účinek nevydrží po celou dobu, co problém existuje.⁵⁷

Žijeme v době, která je přeplněna různými morálními panikami. Permanentní boj mezi dobrem a zlem, doplněn moralitami, se vyskytuje na titulních stranách periodik, či v headlinech zpravodajských relací a je nám denně předkládán. Stále častěji jsou jednotlivé události vnímány a definovány jako potencionální hrozby společnosti, jejich hodnot a zájmů. „*Kvantitativní nárůst morálních kampaní odráží veřejně sdílený pocit ohrožení, týkající se stále rizikovější povahy moderních společností. Morální paniky tak můžeme chápat jako sociálně kompenzační mechanismy obecně silícího pocitu bazální nejistoty.*“⁵⁸

⁵⁶ V anglickém originále Folk devils.

⁵⁷ GOODE, S., Ben-Yehuda, N. Moral panics: the social construction of deviance, 2009, s. 33-39

⁵⁸ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 100

Dle sociologů E. Goodeho a N. Ben-Yehudy můžeme také rozlišit následky morální paniky do dvou skupin:

- Institucionální dědictví – institucionalizace daného problému pomocí zavedení nových právních předpisů a zákonů, založením nových hnutí, agend či profesí.
- Normativní transformace – celková změna všeobecných představ o akceptovatelném chování. Jde o posun, nebo přepsání morálních hranic uvnitř dominantní společnosti.⁵⁹

2.2 Spouštěč morální paniky, její fáze a motivy

Odovědět na otázku: „Kdo a proč spouští morální paniku“ není jednoduché. Podíl zde mají různé ekonomické, politické či jiné zájmy na úrovni osobní, nebo kolektivní. Mezi základní podmínky nezbytné pro spuštění morální paniky je především existence primárního zájmu o chování konkrétních skupin a jejich důsledcích jednání na zbytek společnosti. Na takové chování poukazují obyčejně média.⁶⁰

Navazuje vznik odporu a jeho zesílení proti jedinci, skupině, nebo jejich chování, jenž je vnímáno jako společensky nevhodné a ohrožující. Tito jedinci jsou poté kolektivně nazýváni nepřáteli řádu a zákonnosti. Nastává diferenciaci na „MY“ a „ONI“. „Výsledkem je stereotypizace obrazu deviantů, ďáblů v lidském těle, proti kterým je postaven typ lidového hrdiny Jánošíka bránícího dobro proti zlu.“⁶¹

Na závěr musí existovat alespoň minimální shoda společnosti na tom, že situace je vážná, ohrožení konkrétní skupinou, respektive jejím jednáním je reálné a závažné. Nemusí nutně docházet k zasažení morální panikou celé společnosti, nebo její většiny.

⁵⁹ GOODE, S., Ben-Yehuda, N. Moral panics: the social construction of deviance, 2009, s. 247

⁶⁰ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 107

⁶¹ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 108

Sociolog S. Cohen rozlišuje konkrétní fáze morální paniky následovně:

- 1) Označení – stanovení tzv. deviantní skupiny. Skupiny lidí, jejichž chování je vnímáno jako společensky neadekvátní, ohrožující morální hodnoty, normy a zájmy společnosti.
- 2) Zobrazení – mediální prezentace dané hrozby je v co nejzřetelnější a nejjednodušší podobě.
- 3) Rozšíření – dochází k velmi rychlému nárůstu společenského zájmu o danou problematiku. Barikády morální paniky jsou obsazeny redaktory, politiky, církevními představiteli, či jinými morálními strážci.
- 4) Intelektualizace – objevení reakcí společenských autorit, nebo tvůrců mínění.
- 5) Změna – morální panika je ve fázi ústupu, nebo naopak ve fázi vyústění ve společenské změny.⁶²

Klíčovou otázkou zůstává: „Kdo nebo co má prospěch z konstrukce morální paniky.“ Pro nalezení odpovědi na tuto otázku je nutné rozlišit dva základní přístupy. První z nich se koncentruje na motivy iniciátorů morální paniky. Je skutečně panika výrazem hlubokého vnitřního osvojení morálky, důsledkem opravdových obav tzv. „strážců morálky“, nebo se zde jedná pouze o využití paniky jako nástroje moci anebo zisku některých nedostupných zdrojů majetku či společenského postavení. V druhém přístupu je kladen důraz na otázku: „V jaké společenské vrstvě se morální panika rodí?“ Jsou morální paniky inicializovány tzv. zdola, tedy na střední úrovni zájmových skupin, nebo vznikají důsledkem působení menšího okruhu lidí, společenskou elitou, politickou či podnikatelskou.⁶³

⁶² VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 108

⁶³ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 108

Po zkombinování obou přístupů můžeme dojít k následujícím možnostem:

- 1) Inicie morálních panik pomocí elit. Může to být pouze z morálních nebo ideologických důvodů. Další varianta předpokládá spuštění panik z důvodu vytvoření nástroje pro udržení moci a ideologické nadvlády, lépe řečeno zvýšení zisku. „*Uvedená argumentace vychází z toho, že klíčovým nástrojem moci elit jsou média, která si přivlastňují veřejné mínění a formují je podle dominantní ideologie. Současně je tak udržována stabilita celého systému.*“⁶⁴
- 2) Inicie morálních panik na tzv. střední úrovni. Zahrnuje především masová média, profesionální sdružení,⁶⁵ vzdělávací a náboženské instituce. Tato teorie je dnes všeobecně nejvíce akceptována.⁶⁶
- 3) Inicie morálních panik tzv. zdola. Tato možnost zahrnuje nejen neuvědomělé projevy civilní angažovanosti, ale i vliv jiných nezávislých iniciativ. Iniciativy nejsou v rukách elit, zájmových ani profesních skupin. „*V případě těchto iniciativ jde o hluboké, primordiální pocity, které nepodléhají manipulaci. Verze majetkového či mocenského zisku není ve vztahu k této kategorii podporována.*“⁶⁷

2.3 Morální panika a média

Morální panika se vyskytovala již stovky let dříve, než došlo k existenci moderních masových médií, přestože jsou jejím hlavním stěžejním katalyzátorem. V médiích je způsobena přeháněním, nadsázkou, změnou závažnosti události, jednání nebo fenoménu, atd. Za ohniska výskytu panik jsou nejčastěji považována tištěná periodika, televize, rádia a internet. Pokud je v masmédiích něco označeno za znepokojující, vyvolá to skepsi a strach, následně to může ovlivnit i jiné složky jako například veřejné mínění.⁶⁸

⁶⁴ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 109

⁶⁵ Jako např. policejní.

⁶⁶ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 109

⁶⁷ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 110

⁶⁸ GOODE, S., Ben-Yehuda, N. Moral panics: the social construction of deviance, 2009, s. 89-95

Iniciátoři morální paniky staví její základy na deviantním chování, sami jej označují a poukazují na něj. Právě mezi hlavní a nejčastější iniciátory patří masová média, přehnané dramatizování a neúplnost informací jim přináší zisk. Katastrofy, deviantní kauzy, vraždy a jakékoliv jiné špatné zprávy zvyšují procento sledovanosti následované vyššími prodeji. Poukázáním na deviantní chování média zároveň uznávají sociální řád, ale také posouvají hranice společenské morálky. V posledních desetiletí značně stoupla mediální distribuce morálních panik. Vysoká koncentrace a propojení celostátních elektronických i tištěných médií, vytváří „živnou půdu“ pro jejich tvorbu. Dle sociologa Cohena je možné rozlišovat účast médií na konstrukci morálních panik takto:

- 1) Mediální zkreslování konkrétní události. Tento proces se opírá o zveličování negativních dopadů. Podstatnou roli zde hraje mediální prezentace události, která je velice často charakterizována přepjatými titulky, melodramatickým slovníkem, či přemrštěným hudebním doprovodem v nedalekém pozadí apod. Dalším trikem médií je i reportování jedné události několikrát, což vytváří dojem, že jde o zcela odlišné události.
- 2) Negativní predikce, neboli médií uměle vyvolaný dojem, že to nejhorší teprve nastane tzv. „bude hůř!“. Pomocí této dramatičnosti média přitahují pozornost publika. V mediálním slovníku se objevují klíčové pojmy jako je boj, násilí, ohrožení zdraví, škody apod. Vrcholem bývají případy, kdy například média vsugerovávají divákům nezbytnost v předzásobení se potravinami kvůli přicházející krizi, nebo dokonce nabádají k opuštění města.⁶⁹
- 3) Symbolizace patří mezi poslední techniku uplatňovanou masmédií. Jde o zdůraznění některých klíčových znaků a upozornění na odlišnosti nositelů údajného deviantního chování. Může se jednat třeba o image, diskriminaci v různých odvětvích životního stylu, jako je kupříkladu vegetariánství, či nějaký koníček atd.⁷⁰

⁶⁹ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 107

⁷⁰ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 107

2.4 Masová média jako nástroj sociální kontroly

Mediální preference deviantních projevů v podobě „špatných zpráv“ napomáhá kromě zvýšené sledovanosti a čtenosti také při konstrukci obecné představy řádu. Tato forma mediální pozornosti společensky nevhodného chování, zároveň uznává sociální řád a participaci na konstituování morální hranice společnosti. Kulturní znaky, morální normy a moc v podání mediální artikulace vede k tomu, že se připisuje realita dané osobě, události či procesu s morálním významem. Jde o otázku třídění nebo fakticity události a tím pádem také o otázku dobra a zla. Masmédia tak nenabízí jedincům pouze fakta, ale i morální řád. Každý detail mediálního světa je esencí morální a faktické konstrukce.⁷¹

„Není ovšem pochyb o tom, že v jistém smyslu jsou masová média nástrojem sociální stability. Prezentace deviantního chování v jejich podání má ve většině případů podobu veřejných lekcí o povaze základních hodnot a skupinové identity komunity. Jinými slovy tím, že zpravodajská média například zprostředkovávají činnost oficiálních represivních složek střežících zákonnost, stávají se sama součástí kontrolního procesu. Opanováním diskursu „ohrožení“ posiluje moc kontrolních institucí sankcionovat jednání, které je chápáno jako nebezpečné.“⁷²

Prvním krokem médií k vytvoření mylného obrazu reality je zapojení všech osob uplatňujících samostatně nebo ve spolupráci s represivními orgány svůj kontrolní nátlak. Pomocí mediální cesty následuje upozornění jedinců na nutnost kontroly celé situace a vyvolání obav, aby se celá situace „nevymkla z rukou“. Celý tento průběh je doprovázen označením potencionálních obětí z řad obyčejných slušných lidí. Masová média ráda užívají klíčový pojem „krize“, který dělá událost zpravodajsky závažnou a opravňuje tak k jejímu zařazení do zpravodajství. „Zaškátulkování“ události jako krizové spěšně vytváří realitu „problému“, která se neobejde bez nutkání řešení. Alternativní či kritické pohledy jsou zcela blokovány. V neposledním kroku dochází k objevování návrhů na nové metody uplatnění sociální kontroly.⁷³ I zde převládá hlavní informovanost z rukou médií.⁷⁴

⁷¹ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 103

⁷² VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 103

⁷³ Přímá represe, legislativní opatření apod.

⁷⁴ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 104

Zpravodajským médiím je umožněno formovat veřejné mínění, konstruování jisté reality na úkor jiné. Média tak mohou definovat priority jednotlivých sociálních orgánů a jejich hranice jednání. Publicistické a zpravodajské redakce jsou nástrojem kontrolní funkce, žurnalisté se následkem každodenní komunikace se svými zdroji stávají nástrojem sociální kontroly.⁷⁵

⁷⁵ VOLEK, J. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze, 2000, s. 104

3 PROBLEMATIKA ÚNOSŮ DĚTÍ V ČR

3.1 Pohřešování dětí v ČR

Počty unesených dětí v České republice každoročně rostou. Vysoký nárůst pohřešovaných dětí jistě souvisí se svobodou nabytou po revoluci. Před rokem 1989 se většina pohřešovaných dětí pohybovala po naší republice, po otevření hranic tomu již tak není.⁷⁶ Za pohřešované dítě považuje Policie České republiky jedince od narození do věku osmnácti let, dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Za rizikovou kategorii se považují děti do patnácti let, poté až do věku osmnácti let se jedná o mladistvé pohřešované osoby. Čím je dítě mladšího věku, tím je vhodné dobu čekání na ohlášení pohřešování dítěte policii zkrátit a učinit tak co nejdříve.⁷⁷

V případě, že se jedná o dítě v ohrožení, tak je zařazeno do tzv. národního koordinačního mechanismu pátrání po pohřešovaných dětech.⁷⁸ Na základě nahlášení dítěte v policejním interním pátracím systému se informace o pohřešovaném dítěti okamžitě zobrazí na webových stránkách Policie České republiky a na základě uzavřených koordinačních smluv s médii se tato informace do pár minut objeví v redakcích. Média pak mají povinnost co nejrychleji informovat širokou veřejnost o události související s pohřešováním dítěte v ohrožení včetně jeho popisu.⁷⁹

Zda není občas spíše na obtíž pomoc médií a přílišná medializace nelze říci, záleží na konkrétních případech. Avšak nutnost dostat informaci o pohřešování dítěte v ohrožení k co nejširší veřejnosti je zcela stěžejní proto, aby veřejnost mohla pomoci při pátrání po dítěti.

⁷⁶ SVOBODOVÁ, Soňa. Pohřešované děti, 2012

⁷⁷ AHE, OLB. Do režimu Dítě v ohrožení se dostalo 99 dětí. Nenašlo se pouze jediné, 2012

⁷⁸ Policisty pracovně nazýváno dítě v ohrožení.

⁷⁹ Národní koordinační mechanismus pátrání po pohřešovaných dětech, 2015

Nejvíce postiženým krajem v České republice je středočeský kraj především hlavní město Praha. Jedná se o velkou aglomeraci, velké soustředění lidí na malém prostoru. Policie České republiky se honosí v řešení těchto případů s 98% úspěšností a v případech pohřešovaných dětí v ohrožení dokonce s úspěšností 100%. Každý z nás si ale jistě vzpomene minimálně na jeden případ pohřešovaných dětí s tragickým koncem.⁸⁰

Zda do procenta úspěšnosti policie počítá všechny případy nalezených dětí, ať už zdravých, živých, či mrtvých není známo. Případy, kdy policie pohřešované dítě nenajde a nemá vůbec žádné stopy, na jejichž základě by mohla pátrat dále, policie nazývá případy ojedinělými, těchto případů je několik desítek od doby vzniku České republiky a vzniku policejního interního pátracího systému.⁸¹ Bohužel právě děti se dostávají do hledáčku deviantních jedinců. Stávají se stále častěji oběťmi sexuálního zneužívání a oběťmi vražd.

3.2 Neobjasněné činy

I v České republice je několik případů nevyjasněných zmizení dětí. Jde zpravidla o několik let staré případy, v nichž policie nemá žádné stopy, jenž by je vedly k pokračování v pátrání, také nebyl dopaden, či vytipován potencionální delikvent a k dispozici není ani žádný další svědek. Tyto kauzy budou po uplynutí dvaceti let promlčeny.

Jedním z nich je případ Ivany Koškové, dívky, která zmizela v červenci roku 1997 ve věku čtrnácti let. Pohybovala se na svém kole mezi obcemi Příšovice a Svijanský újezd, na trase dlouhé tři a půl kilometru zmizela beze stop. Poslední kdo ji viděl, byla její spolužačka. I přes to, že se v nedalekém okolí konaly slavnosti Svijanského piva a v obci byl zesílený ruch, nikdo jiný dívku ani jinou podezřelou osobu neviděl. Vrtulník s termovizí, brázdění řeky Jizery, výsledky mnoha osob, nespočetné množství vylepených fotografií dívky v okolí, několikáté vrácení se policie k případu, nic nepomohlo dodnes případ rozuzlit.⁸²

⁸⁰ Ztracené dítě: noční můra všech rodičů, 2013

⁸¹ Ztracené dítě: noční můra všech rodičů, 2013

⁸² Největší polistopadová záhada na Liberecku má jméno Ivana Košková, 2010

Další takovouto událostí se stalo zmizení Jana Nejedlého z Prahy ze dne 17. 1. 1998. Tehdy desetiletý chlapec vyběhl v Praze-Podolí na návštěvu ke kamarádovi. Po cestě jej ještě potkal lékař, který na ulici venčil své psy. Od té doby po chlapci stále bezvysledně pátrá policie. Ztratil se za bílého dne, doslova uprostřed ulice. Jelikož nebyly nalezeny žádné stopy po chlapci, jeho otec se domnívá, že musel být naložen do automobilu a unesen. Policie se více přiklání k variantě, že pravděpodobně spadl do nedaleké řeky Vltavy a utonul.⁸³

Stále pohřešovaný je také Jan Štefuca z Chomutova. Pátrání po něm bylo vyhlášeno v březnu roku 2003, kdy mu bylo osm let. Tento případ není více veřejně ani mediálně znám. I zde má policie podezření, že spadl do vody a utopil se.⁸⁴

Mezi poslední významné případy patří Tereza Chrápavá. Dne 22. 3. 2009 šla v doprovodu svého otce z návštěvy své matky v krizovém centru v Brně. Přímo na ulici k otci přistoupili dva dospělí muži a dcerku mu vyrvali z ruky. Celou akci sledovala i dívčina matka, která stála opodál. Únosci i s matkou poté nastoupili do přistaveného vozu a odjeli. Otec dceru od té doby neviděl.⁸⁵ Policie případ nešetří jako únos, jelikož matka své dítě unést nemůže. Právní zástupce matky otcovu výpověď zpochybňuje. Policie po Terezece pátrá dále.⁸⁶

3.3 Zkoumání osobnosti pachatelů, kriminální profil

„Na začátku 20. století, jako reakce na introspektivní psychologii,⁸⁷ vznikl v Severní Americe psychologický směr behaviorismus, který definoval psychologii jako studium chování a psychologická data omezil pouze na pozorovatelné aktivity, o psychologických jevech uvažoval v pojmech podnětu a reakce.“⁸⁸

⁸³ GARKISCH, David. Neobjasněné případy: Honzík Nejedlý zmizel beze stopy. Vražda, únos, nehoda?, 2012

⁸⁴ LEHOVCOVÁ, SUCHÁ, Veronika. Tyto děti zmizely beze stop. Čekání na zprávu trvá roky, 2010

⁸⁵ Únosci vzali otci dítě přímo před očima, 2009

⁸⁶ TAUŠOVÁ, Zuzana. Policie už nepátrá po matce Terezky. Dítě hledají dál, 2009

⁸⁷ Introspekci, jakožto pozorování a zaznamenávání povahy vlastního vnímání, cítění a myšlení.

⁸⁸ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 25

Jeho zakladatelem byl John Broadus Watson, důležitou součástí behavioristického výzkumu byl výzkum podmíněných reflexů ruského fyziologa Ivana Petroviče Pavlova. Chování⁸⁹ je na rozdíl od vědomí pozorovatelné, je výsledkem podmiňování, je vytvářeno z prostředí, které podněcuje určité návyky. Za výchozí jednotku chování byla pokládána podmíněná reakce, na jejíž podstatě mohou vznikat mnohem spleťtější vzorce chování.⁹⁰

V současné době je behaviorismus považován za jeden z filozofických směrů. „*Zkoumá psychické vlastnosti lidí z výsledku jejich činnosti v určitých situacích. Behaviorismus je považován za základ výzkumu psychických procesů chování, který se zaměřuje na objektivní záznam závislosti mezi podněty a reakcemi.*“⁹¹ Vyznačuje se interdisciplinárním pojetím, vyznačením kvantifikace,⁹² utvářením matematických vzorů, striktní vědeckostí, objevováním univerzálních znaků v lidském chování a hledáním zákonů chování.⁹³ Jde o spojení antropologie, ekonomiky, politologie, sociologie, psychologie i behaviorálního hlediska práva, biologie a dalších příbuzných věd, cílem bylo vytvoření jednotné vědy o chování.⁹⁴

Zkoumat a posuzovat lidské chování a jednání můžeme z různých hledisek a to konkrétně z biologického, kognitivního, psychoanalytického nebo fenomenologického. Psychologie líčí biologický přístup, který pátrá po souvislostech mezi vnějším chováním, činností mozku a nervové soustavy, snaží se specifikovat neurobiologické procesy, které jsou základem pro duševní činnost a chování. Behaviorální přístup vzniká z pozorovatelných činností organismu, z jeho chování, zkoumá relevantní podněty z okolí, odezvy, které jsou podněceny těmito impulsy, odměnami nebo tresty, které po těchto odezvách následují.⁹⁵

⁸⁹ Z anglického překladu behavior, behaviour.

⁹⁰ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 25-26

⁹¹ Akademický slovník cizích slov, 2001, s. 97

⁹² Zavedení číselných pojmů a vztahů.

⁹³ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 26

⁹⁴ HARTL, P. Psychologický slovník, 2000, s. 665

⁹⁵ ATKINSON, R. L. Psychologie, 2003, s. 19

Kognitivní přístup se zabývá duševními procesy, jakými jsou vnímání, zapamatování, úsudek, rozhodování, řešení problémů. Je založen na předpokladu, že to, co organismus činí, můžeme plně pochopit pouze prostřednictvím bádání duševních procesů, a že duševní procesy můžeme objektivně studovat tím, že se zaměříme na pozorování specifického chování, které interpretujeme z hlediska duševních procesů, které jsou jejich základem. Psychoanalytický přístup vychází z dispozice, že mnoho z našeho chování má jádro v procesech, které jsou neuvědomělé. Fenomenologický přístup se zaměřuje na subjektivní zkušenost, zabývá se osobním pohledem jedince na událost.⁹⁶

Osobnost pachatele se nerodí nečekaně, neobjevuje se zároveň s faktem spáchání trestného činu. Utváří se celý život vlivem různých faktorů odlišných svým základem i úlohami. Osobnost je pokládána za dynamický zdroj chování, identity a ojedinelosti člověka. Z psychologického pohledu je osobnost integrovaný, jedinečný komplex duševního života jedince. Každá osobnost vzniká sjednocením rozličných biologických, psychologických, fyziologických a sociálních komponent, které se pojí a kříží v základní neopakovatelné podstatě. Na vytváření osobnosti má vliv biologický základ jako jsou genotypy a vlohy, také získané schopnosti, poznávací tendence, motivační zdroje, hodnotové postoje, zvyky a zájmy.⁹⁷

Podstatný díl na formování osobnosti má myšlení, vůle a jednání, emoce, faktory duševní výkonnosti jako inteligence, paměť, etické principy, tvořivost, sociální přizpůsobení i svědomí.⁹⁸ Duševní vlastnosti osobnosti tvoří celek, individuální jednotu, díky které se odlišuje jedna osobnost od té druhé. K těmto duševním vlastnostem řadíme charakter, temperament a schopnosti.⁹⁹

⁹⁶ ATKINSON, R. L. Psychologie, 2003, s. 20

⁹⁷ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 32-33

⁹⁸ POKORNÝ, J. Psychologie pro každý den, 2001, s. 96

⁹⁹ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 32

Schopnosti je souhrn vlastností, které jsou přímo podmínkou pro zdárné konání určitých činností, v ní se uplatňují i utvářejí. Předpokládané vrozené neobvyklosti nervové soustavy jsou vlohy, souhrn vloh nezbytných pro rozvoj schopností k jisté činnosti je nadání, soustava znamenitých schopností je talent. Temperament je systém psychických vlastností jedince, které se vykazují způsobem duševních, především citových procesů a jejich výrazů. Temperamentem je vystihována dynamičnost, např. síla a rychlost jednání. Bezpečně stanovit temperament dané bytosti je perný úkol, jelikož bývá překrytý charakterem. Charakter je soubor psychických vlastností jedince, které jsou pro konkrétního člověka typické, příznačné, výrazně ho odlišují od ostatních lidí. V užším smyslu jde o určité seskupení vlastností, rysů člověka, které se uplatňují v jeho koncepci a způsobu života, v jeho vztazích k ostatním bytostem, ke společnosti. Vzájemné spojení rysů je mimořádně náročné a natolik individuální, že není možno charaktery lidí konkrétně a důsledně logicky roztrždit.¹⁰⁰

Posuzování osobností pachatelů trestné činnosti je komplikované, jelikož v rámci jednoho činu mohou v jeden celek splynout projevy osobnosti a aktuální psychický stav pachatelů. Určité vlastnosti osobnosti se na metodě páčání nemusí projevit. Jedna a ta samá vlastnost se může v odlišných situacích ukázat různými způsoby.¹⁰¹ „U pachatelů trestné činnosti se často projevují poruchy osobnosti a poruchy chování. Sexuální deviace významně ovlivňují cíle, motivaci i samotný způsob páčání trestné činnosti se sexuálním podtextem. „*Vzhledem k tomu, že neexistuje všeobecně uznávaná definice abnormálního chování, stanovení diagnózy abnormálního chování je založeno na statistické četnosti, sociálních normách, přizpůsobení chování a osobních potížích.*“¹⁰²

¹⁰⁰ LANDOVÁ, V. Vybrané problémy z psychologie pro právníky, 1991, s. 19-22

¹⁰¹ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 33

¹⁰² HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 36-37

Mravnostní trestné činy páchané na oběti, která je mladší 18 let, zanechávají velice často trvalé následky na zdraví oběti v podobě poškození nejen tělesného, ale i psychického stavu. „*Jsou uváděny různé způsoby páchání: mezi pachatelem a obětí existuje určitý blízký vztah, pachatel k získání důvěry oběti použije darů nebo se zapojí do hry s obětí, pachatel použije lsti, např. požádá oběť o pomoc při různé činnosti. Oběť vyláká k sobě do bytu nebo na jiné příhodné místo a zde ji zneužije nebo znásilní.*“¹⁰³

„*Obecně se udává, že praví sexuální devianti tzv. pedofilové tvoří mezi pachateli pohlavního zneužívání menšinu.*“¹⁰⁴ Uskutečňování pohlavního zneužívání dětí může být pro pachatele z různých důvodů. Tyto důvody nemusí nezbytně zanechávat indicie v jejich normálním občanském jednání. Oběti může být neznámá, ale i příbuzná osoba. Pozor nemůžeme všechny pachatele dopouštějících se sexuálního násilí na dětech považovat za pedofily, a také ne všichni pedofilové se dopouštějí zneužívání dětí. Pedofilové vykazují sexuální zájem o děti, jelikož je přitahují, přijdou jim sexuálně atraktivní. Jejich jednání může sahát od mazlení, až po násilnou vraždu. Ne všichni chtějí dětem ublížit, extrémním případem je sadistický pedofil, který dosahuje sexuálního uspokojení při usmrcení chyceného dítěte. Pedofilové si vybírají děti dle věku a pohlaví. Na rozdíl od pedofilů situační typ pachatele nemívá faktický sexuální zájem o děti, pokud se ve svém životě dostane do stresové situace, je v jeho chtíči experimentování s dětskými oběťmi.¹⁰⁵

Co se týče usmrcení obětí, ať už s nebo bez sexuálního motivu, kriminalistika klasifikuje vraždy dle různých hledisek. Rozlišuje vraždy připravované a nepřipravované, často jde o tzv. vraždy z afektu. Dále také dělí vraždy dle závažnosti na vraždy prvního a vyššího stupně. A mnohá další hlediska rozdělování pachatelů násilného chování s následkem vraždy.¹⁰⁶

¹⁰³ STRAUS, J. Kriminalistická metodika, 2006, s. 126-127

¹⁰⁴ KUČHTA, J. Základy kriminologie a trestní politiky, 2005, s. 418

¹⁰⁵ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 94-96

¹⁰⁶ HOFMANOVÁ, J. Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele, 2010, s. 99

PRAKTICKÁ ČÁST

4 K METODOLOGII PRAKTICKÉ ČÁSTI

4.1 Vymezení výzkumného cíle, výzkumné otázky a hypotézy

Cílem této části práce bude nalézt odpovědi na stanovené otázky pomocí empirického zkoumání. Praktická část je v kombinaci kvalitativního i kvantitativního výzkumu.

Práce hledá odpověď na výzkumné otázky:

- 1) Byla přítomna morální panika v rámci tří vybraných kauz?
- 2) Měla přítomnost morální paniky ve vybraných kauzách vliv na jedince ve společnosti?

Pomocí případové studie a dotazníkového šetření jsou hledány odpovědi na tyto otázky.

Předpokládanou odpovědí na formulované výzkumné otázky jsou výzkumné hypotézy:

- 1) „Ve vybraných kauzách byla přítomna morální panika.“
- 2) „Přítomnost morální paniky ve vybraných kauzách měla vliv na chování jedinců ve společnosti.“

4.2 Zdůvodnění použité metodologie

Z hlediska metodologie je použit kvalitativní i kvantitativní výzkum. Co se týče kvantitativního výzkumu, metoda, která byla použita pro sběr dat, je metoda dotazování. Podle výzkumných otázek byl vytvořen dotazník, který obsahuje celkem sedm otázek. První otázka se týká pohlaví dotazovaných. Následuje šest otázek, ke každé kauze patří vždy dvě uzavřené otázky. Protože uzavřené otázky jsou vhodnější k vyhodnocování výzkumu. Dotazovanými osobami byli rodiče dětí ve školním věku, v celkovém počtu šedesáti dotazovaných. Výzkum probíhal v několika etapách před náhodnými základními školami v Praze pomocí ústního dotazování a následném zapisování odpovědí respondentů.

U kvalitativního výzkumu je použita případová studie, v podobě aplikované teorie morální paniky v daných kauzách. Jde o detailní studium jednoho, nebo malého počtu případů, kdy podle předem stanoveného schématu aplikujeme získané poznatky při pochopení podobných případů. Je pokládána za způsob sociální analýzy. Případová studie poskytuje zařazení případu do všeobecného rámce informací o problémech, které se v případě objevují. Tlumočí zjištěné symptomy daného případu a jejich vzájemné spojitosti. Diagnostikuje rozvahu a vymezuje další příhodné nezbytné informace pro kompletní pochopení případu. Vyhledává možnosti východisek a intervence prostřednictvím odkazů na obdobné případy, v závislosti na určité podobě daného případu a s využitím zkušeností vlastních i cizích. Získává potřebného odstup pro nezaujaté posouzení celého případu.¹⁰⁷

Tyto metody kvalitativního a kvantitativního výzkumu jsou nejvhodnější k využití v praktické části této práce a vzájemně se doplňují. Vliv morální paniky si jedinec ve společnosti často neuvědomuje, stává se tzv. členem stáda, které je posedlé přehnanou panickou obavou. Jde o člověka se snadno zmanipulovatelnou psychikou. Analýza přítomnosti problematiky morální paniky v jednotlivých kauzách, na základě konkrétně stanoveném hledání jejich příznaků v kontextu etickém, morálním a mediálním, a přímého dotazování je zde nejvhodnější kombinací výzkumu, a proto byla zvolena.

4.3 Odůvodnění výběru konkrétních kauz

Za vhodné případové studie jsou cíleně vybrány tři kauzy týkající se usmrcení malých dětí. Jedná se o případ Anny Janatkové, Karolíny Plané a Elišky Kožnerové. Tyto kauzy mají několik společných a zároveň odlišných charakteristik. Co se týče shodnosti, ve všech třech případech šlo o nezletilé dívky s českým občanstvím, na kterých byl spáchán násilný zločin na území České republiky, ve všech případech s následkem nepřirozeného úmrtí. Jedná se tedy o dětské oběti násilných činů, za které byli pachatelé řádně obviněni a poté odsouzeni.

¹⁰⁷ HADJIMOUSOVA, Z. Případová studie – kauzistika, 2015

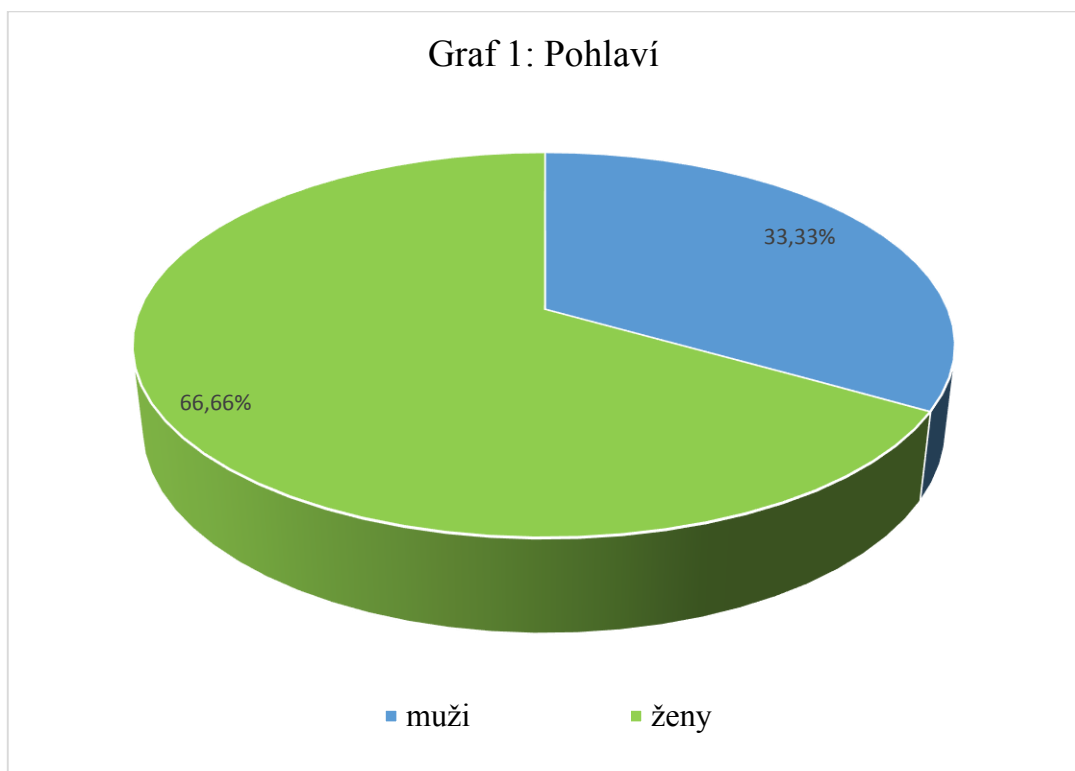
Zároveň všechny tyto případy něco odlišuje, většinou mají náhodně se střídající dvě kauzy shodný faktor a třetí se liší. Konkrétně jde o časové stáří jednotlivých případů, které není shodné, každý se stal s odstupem několika let. Nejstarší je téměř dvacet let starou událostí, stal se v roce 1996 a nejnovější je z loňského roku 2014.

Další kritérium, ve kterém se kauzy liší, jsou skutečnosti týkající se pachatelů a místa spáchání činu. Ve dvou případech šlo o spáchání násilného trestného činu vraždy se sexuálním motivem, v jedné šlo pouze o usmrcení. Dále také ve dvou je pachatel v příbuzenském vztahu k oběti, v jednom případě se jedná o cizího člověka. V dalších dvou můžeme hovořit o ne zcela vhodném rodinném souznění, v jedné šlo o neúplnou rodinu a v druhé o rodiče v rozvodovém řízení, na rozdíl od třetí kauzy, ve které byla plně fungující rodina. Následně ve dvou případech byli také pachatelé obviněni na základě přímých důkazů, byla nalezena těla dívek, jeden se ovšem vymyká běžnému soudnímu procesu, byl zde pachatel odsouzen na základě důkazů nepřímých bez nalezení těla oběti. Také dva ze tří pachatelů se k činu řádně nedoznali. Dvě úmrtí byla spáchána v blízkém okolí, kde dívky žily, jedno bylo spácháno mimo.

Jedná se o podobné, ale zároveň o tak odlišné tři případy kauz, ve kterých se objevovaly znaky přítomnosti morální paniky, jenž měla za následek etické a morální pohoršení české společnosti z těchto spáchaných činů a nastolení enormního strachu a obav vytvořeného na základě přehnaného prezentování masmédií. Ať už strachu rodičů v místě lokace spáchání trestného činu, týkajícího se faktu, že mohlo jít o jakékoli jiné dítě a třeba právě to jejich. Po obávání se z lidí závislých na návykových látkách. A také strachu z ublížení jejich dětem osobou blízkou dokonce v příbuzenském vztahu, což zcela překračuje hranice běžných morálních vztahů ve společnosti a etické hodnoty jedinců.

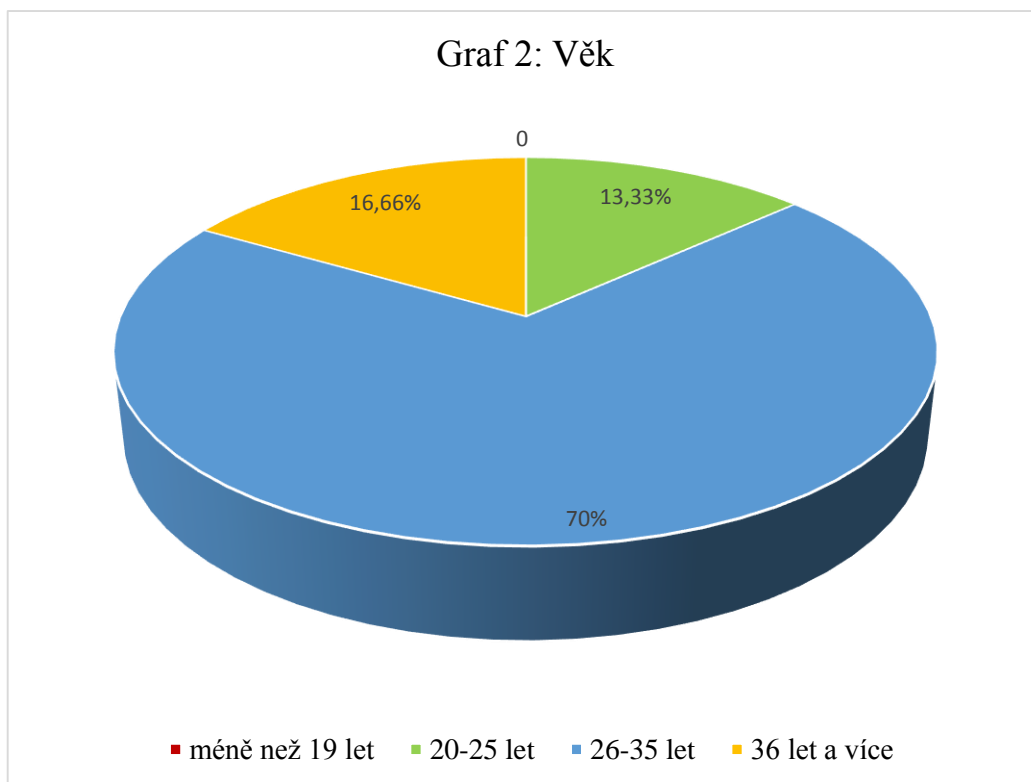
4.4 Získaná data a jejich interpretace

Ke každé otázce z dotazníku je vytvořený graf, který zobrazuje odpovědi respondentů. Grafy jsou znázorněny v procentech, ale konkrétní popis ke grafu je pokaždé v reálných číslech dotazovaných respondentů.

Zdroj¹⁰⁸

¹⁰⁸ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Zdroj¹⁰⁹

Podle pohlaví a věku je zkoumaný vzorek složen následovně: Celkem odpovídalo 40 žen a 20 mužů (Graf 1), přičemž největší počet dotazovaných respondentů a to 42 bylo ve věku 26 - 35 let. V rozmezí 20 - 25 let odpovídalo 8 respondentů, ve věkové kategorii 36 a více let bylo tázáno 10 respondentů a naopak nejmenší počet a to 0 bylo dotazovaných v kategorii méně než 19 let. (Graf 2)

Zbýlé výsledky dotazování jsou systematicky uváděny v podkapitolách jednotlivých kauz.

¹⁰⁹ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

5 KAUZA ANNA JANATKOVÁ

5.1 Popis kauzy

Ve středu dne 13. 10. 2010 v odpoledních hodinách obdržela Policie ČR hlášení o pohřešované dívce. Anna Janatková devítiletá žákyně základní školy Na Štuce v Praze-Troji se nevrátila ze školy domů. Naposledy byla spatřena spolužačkami v ulici Pod Písečnou, kde se dívky měly rozloučit. Dále Anna měla pokračovat v cestě sama, nedorazila však, její rodiče nahlásili celou záležitost ještě téhož odpoledne policii.¹¹⁰ Policie okamžitě vyhlásila pátrání. Onen den ve večerních hodinách média informovala širokou veřejnost o pohřešované dívce. Popis 120cm vysoká dívka, s dlouhými blond vlasy, oblečená v šedivé zimní bundě s fialovo-černou šálou, džínsů tmavě modré barvy s červeno-bílým páskem, černých bot a na hlavě měla mít fialovou čepici s kšiletem.¹¹¹

Jako první policie začala aktivně prohledávat nejbližší místa, kde byla dívka naposledy spatřena. Následně také přílehlou zahrádkářskou oblast, v níž se měli často nacházet bezdomovci včetně narkomanů. V den zmizení dívky byla policejním psem nedaleko místa zmizení naleznutá její školní taška a láhev na pití. Vše bylo zakryté těžkou deskou, se kterou dívka nemohla v žádném případě sama manipulovat.¹¹² Po zveřejnění dívčiny fotografie v médiích se strhla lavina hlášení od občanů na policii s tím, že dívku někde viděli. Tato hlášení byla prověřována, bez úspěchu bohužel.¹¹³ Ředitel základní školy, kde dívka plnila povinnou školní docházku, informoval, že se nejednalo o problematickou žákyni, její případný útěk je tedy vyloučen. Policie následující den začala pracovat s možnostmi únosu Anny.¹¹⁴

¹¹⁰ Anna Janatková, 2014

¹¹¹ ČT 24. Rodiče pohřešované dívky nabízejí výkupné, 2010

¹¹² Devítiletá Anička se nevrátila ze školy domů. Pátrání pokračuje i dnes, 2010

¹¹³ SLONKOVÁ, Sabina. Případ A. J.: Exkluzivní fakta o případu, 2011

¹¹⁴ Policie hledá v Praze devítiletou holčičku, nevyloučila ani únos, 2010

Druhý den od zmizení policie do hledání nasadila psovody i policejní helikoptéru. Bezúspěšně byly prohledávány nedaleké ulice od posledního dívčina spatření. Případ kvůli nálezu Aniččiných věcí, v podobě školní tašky a láhve na pití, převzala kriminální policie. Na pomoc se přidali i slovenští policisté a psovodi.¹¹⁵

Čtvrtý den dívka stále nebyla vypátrána. Její otec Miloš Janatka vystoupil v médiích s informací, že zaplatí potencionálním únoscům 3,5 milionu korun českých, když jeho dítě vrátí do poledních hodin následujícího dne. Výzva byla bez reakce a úspěchu. Pan Janatka vyloučil jakékoli tvrzení, že by snad zmizení dcery mohlo souviset s jeho podnikatelskou činností.¹¹⁶

Po týdenním pohřešování devítileté školačky policie oznámila, že zadržela možného pachatele, který již měl kriminální minulost. Na základě jeho výsledku pokračovalo pátrání v oblasti Tróji, zahrádkářské kolonii a dalších místech. Povolána byla armáda, psovodi i hasiči s větším množstvím žebříků, lopat a vidlí. Ani přivedení podezřelého Otakara Tomka na místo zmizení a jeho svědectví nebylo přínosné.¹¹⁷

V následujících dnech bylo kriminalisty nalezeno několik důkazů, vyslechnuto nemalé množství osob. Dívka byla hledána Interpolem, informace k jejímu zmizení a Anin popis byl předán i policejním ústřednám v zemích Schengenského prostoru. Státní podnik Povodí Vltavy snížil v oblasti zmizení dívky hladinu řeky, aby bylo usnadněno prohledávání v oblasti vody. Policie na celý případ uvalila informační embargo. Anna Janatková byla stále nezvěstná.¹¹⁸ Podezřelý muž se na místě zmizení v inkriminovanou dobu nacházel, sám to policii potvrdil. Našla také jeho stopy DNA v podobě potu na dívčině batohu. Dotyčný muž souhlasil s výsledkem na detektoru lži. Podle výsledků na detektoru lži policie usoudila, že jim muž lže a ví o zmizení dívky více, než přiznává, ale k činu zbavení osobní svobody se nepřiznal. Soud neakceptoval návrh na vzetí obviněného muže Otakara Tomka do vazby, vyšetřování probíhá na svobodě.¹¹⁹

¹¹⁵ Devítiletá Anička se nevrátila ze školy domů. Pátrání pokračuje i dnes, 2010

¹¹⁶ ČT 24. Rodiče pohřešované dívky nabízejí výkupné, 2010

¹¹⁷ Anna Janatková, 2011

¹¹⁸ ČT 24. Rodiče pohřešované dívky nabízejí výkupné, 2010

¹¹⁹ KEMÉNYOVÁ, Zuzana. Policie obvinila Otakara T. z vraždy a znásilnění Aničky. Muž mlčí, 2011

Tělo pohřešované dívky bylo policií nalezeno 16. 3. 2011 v zahrádkářské kolonii v Praze-Tróji. Bylo nalezeno torzo těla se zbytky tkáně. Identifikace proběhla po prvotním ohledání. Soudní pitva a expertiza potvrdila na základě DNA testů, že se jedná o zmizelou žákyni Annu Janatkovou. Dívka byla znásilněna a zavražděna.¹²⁰ Ostatky dívky byly nalezené na místě, kde již dříve policie nesčetněkrát pátrala. Byly ale zakopány ve větší hloubce, ani psovodi je na podzim roku zmizení dívky nebyli schopni nalézt. Teprve na jaře následujícího roku bylo tělo vyhrabáno divokou zvěří díky teplému počasí. Policie místo nálezu těla zahrabala, zahladila a z taktických i pietních důvodů jej tají.¹²¹

Obviněný Otakar Tomek byl znovu obviněn policií, tentokrát ze znásilnění a vraždy, a zadržen v hospodě. Odmítl další výpověď, zkoušku na detektoru lži a k činu se nikdy nedoznal. Dne 21. 3. 2011 se pokusil ve vězeňské cele v Praze na Pankráci o sebevraždu oběšením. V kritickém stavu byl převezen do Vojenské nemocnice ve Střešovicích, kde se o další dva dny později z bezvědomí neprobral a zemřel.¹²² Trestní stíhání obviněného bylo pozastaveno, případ byl však nadále v policejním vyšetřování. V dubnu roku 2011 státní zastupitelství případ uzavřelo s tím, že vraždu má s největší pravděpodobností na svědomí již zesnulý Otakar Tomek.¹²³

5.2 Kauza a její prezentování v médiích

O zmizení dívky a jejím popisu informovala ještě toho večera česká média. Celá kauza hledání Aničky byla v neobvyklém mediálním i veřejném zájmu. Reportáže o zmizení dívky byly vysílány i v zahraničních masových médiích. Jedná se o jeden z nejsledovanějších případů v historii České republiky.¹²⁴

¹²⁰ ČTK. Žalobci: Annu Janatkovou s vysokou pravděpodobností zavraždil Otakar T., 2011

¹²¹ KEMÉNYOVÁ, Zuzana. Policie obvinila Otakara T. z vraždy a znásilnění Aničky. Muž mlčí, 2011

¹²² OLB. Otakar T., který byl obviněn z vraždy Aničky, zemřel, 2011

¹²³ ČTK. Vyšetřování vraždy a znásilnění Aničky je definitivně uzavřené, 2011

¹²⁴ Anna Janatková, 2011

Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, pár dní po pohřešování dcery, rodiče zmizelé Aničky využili pomoc médií v oslovení široké veřejnosti a jejich prostřednictvím vyzvali potencionální únosce k vrácení dcery a nabídli výkupné v celkové výši tři a půl milionu korun českých.¹²⁵ V průběhu vyšetřování případu se v médiích objevovaly materiály z vyšetřovacího spisu. Také do médií unikl videozáznam z výsledku obviněného muže Otakara Tomka pořízený devět dní po zmizení Anny.¹²⁶ Zdroj úniku není ani policii dosud znám. Z tohoto důvodu během vyšetřovacího procesu nařídila Policie České republiky informační embargo k celé kauze.¹²⁷

V médiích se objevily informace nejen o celém případě zmizení a rodině Aničky Janatkové, ale také o obviněném Otakaru Tomkovi. Veřejnost se mohla dočíst o jeho případných dalších vytipovaných obětech. Na mušku si také vzala jeho příbuzné, což bylo morálně odsouzeno, neboť s případem neměli nic společného. I po několika letech, která uplynula od uzavření celého případu státním zastupitelstvím, se občasné média ke kauze vrací.

5.3 Aplikace teorie morální paniky a výsledky dotazování

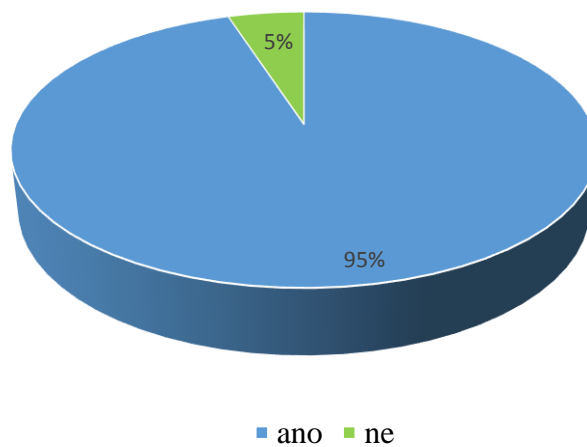
Doposud nejznámější případ pohřešované, později zavražděné devítileté šolačky vzbudil u médií a veřejnosti ohromný poprask. Několik měsíců pohřešovaná dívka se stala „symbolem strachu“ pro všechny rodiče především z Prahy. V případě této kauzy média stvořila morální panický „gigant“. Obava rodičů, že snad jejich potomky potká něco podobného, byla silnější, než kdy předtím.

¹²⁵ ČT 24. Rodiče pohřešované dívky nabízejí výkupné, 2010

¹²⁶ Otakar Tomek-výslech, 2011

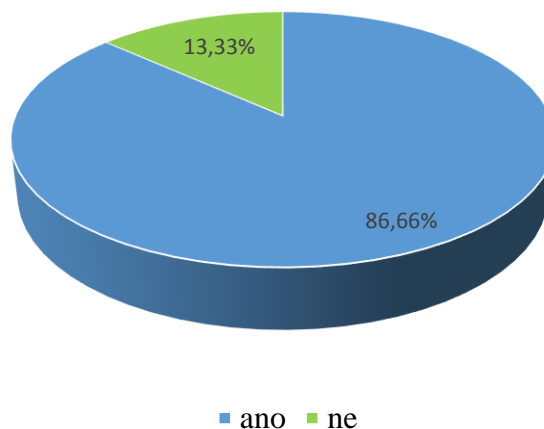
¹²⁷ ČTK. Žalobci: Annu Janatkovou s vysokou pravděpodobností zavraždil Otakar T., 2011

Graf 3: Známost kauzy Anny Janatkové

Zdroj¹²⁸

Graf 4: Vliv kauzy Anny Janatkové

Zdroj¹²⁹

Z výše uvedených grafů vyplývá, že celých 57 lidí z celkového počtu 60 dotazovaných zná kauzu Anny Janatkové. (Graf 3) Dále, že 52 osob bylo ovlivněno tímto případem. (Graf 4)

¹²⁸ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

¹²⁹ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Kontroverzní podnikatel Jan Jehlička se svojí soukromou společností CERD¹³⁰ na základě zmizení Aničky velice vážně uvažoval o vzniku tzv. veřejného registru pedofilů. V plánu měl jeho spuštění ještě téhož roku 2010 po dvou měsících od začátku celé kauzy. Kvůli českému zákonu o ochraně osobních dat a hrozící pokutě až padesát milionů korun, podnikatel chtěl registr umístit na zahraniční webovou stránku. Nejdříve bylo v plánu do registru zařazovat pouze osoby pravomocně odsouzené za tuto trestnou činnost. Později autor registru Jehlička připustil i tu možnost, že v registru se ocitnou i osoby doposud nepravomocně odsouzené, včetně osob podezřelých, kde by se informace omezovaly jen na ty, které by byly již mediálně známé. V případě pravomocně odsouzených, by dle podnikatelových představ, u jednotlivých pedofilů uváděl jméno, fotografii a adresu momentálního bydliště. Informace by prý byly z ověřených zdrojů, a administrátoři by zabránili zařazení nevinného člověka do databáze.¹³¹ Podnikatel si později vznik registru rozmyslel. „Vzhledem k tomu, že by hrozila silná snaha pronásledovat podporovatele registru na území České republiky ze strany silových složek s pravděpodobnou podporou nejlepšího právního zástupce v ČR zaměřeného na trestní právo, podporovatelé projektu nehodlají jít do rizika účelových perzekucí. Vysvětlil zastavení projektu Jehlička.“¹³²

Pár dní po zmizení Anny Janatkové policie pátrala i po dalších dětech. Byly jimi Sandra Mihalovicsová z Prahy-Žižkova, která byla v pořádku nalezena druhého dne po nahlášení jejího zmizení u kamarádky, a pátrání bylo ukončeno. Dalším pohřešovaným se stal tříletý chlapec z Hrádku nad Nisou. Tento případ také neměl s pohřešováním Aničky nic společného. Chlapce našli opět druhého dne utonulého v řece.¹³³

¹³⁰ Centrální registr dlužníků

¹³¹ ČTK. Soukromá společnost chystá veřejný registr pedofilů, 2010

¹³² ŠTŮSEK, Michal. Registr pedofilů nebude. CERD se zalekl Sokola, 2010

¹³³ Anna Janatková, 2014

6 KAUZA KAROLÍNA PLANÁ

6.1 Popis kauzy

V Krnově dne 5. 9. 1996 Karolínu Planou její otec odvážel od matky na návštěvu příbuzných v Jeseníkách, od té doby ji už nikdo neviděl. Záminkou návštěvy byly dívčiny čtvrté narozeniny, které měla předcházející den. Policie pracovala se dvěma verzemi a to únosem a vraždou. Ani jedna verze nešla se sto procentní jistotou potvrdit, osud Karolínky je dosud neznámý. Rodiče zmizelé holčičky byli téhož roku v rozvodovém řízení, matka dostala dceru do péče. Panovalo mezi nimi spousty neshod, i co se svěřením dcery do péče týká. Poslední kdo dívku viděl, musel být její otec. Ten však odmítl vyšetření na detektoru lži.¹³⁴ Ve své výpovědi uvedl, že cestou zastavil neznámému stopaři. Ten jej měl omráčit a čtyřletou dceru unést. Policie toto tvrzení vyvrátila, nebyly k dispozici žádné důkazy. Od té doby se otec holčičky vymlouval na ztrátu paměti a mlčel.¹³⁵

Otec dívky se stal hlavním podezřelým z vraždy. V den zmizení dcerky měl u sebe nelegálně drženou zbraň, dle balistické expertizy se z ní téhož dne střílelo. Důvodem usmrcení Karolínky mohly být právě manželské neshody a pomsta matce. V otcův neprospěch také svědčili jeho příbuzní. Dle jejich svědectví se měl Planý v návalu emocí přiznat k tomu, že provedl hroznou věc.¹³⁶ Kvůli dostatku přímých důkazů byl otec obviněn za neoprávněné držení střelné zbraně, poté co si tento trest odpykal, byl vyšetřován na svobodě a čekal na rozhodnutí soudu ve věci obžalování z vraždy. Byl zproštěn viny u krajského soudu, po odvolání státním zástupcem byl na základě těch samých nepřímých důkazů v roce 2000 odsouzen ke třinácti letům vězení, vrchní soud tento verdikt potvrdil.¹³⁷

¹³⁴ KUBA, František. Čtyřletá Karolína Planá se nikdy nenašla, 2008

¹³⁵ ČTK. Muž odsouzený za vraždu bez přímých důkazů zůstane za mřížemi, 2008

¹³⁶ KUBA, František. Čtyřletá Karolína Planá se nikdy nenašla, 2008

¹³⁷ WILKOVÁ, Scarlett, IDS, OVA, ČTK. Soud poslal otce zavražděné Karolínky na třináct let za mříže, 1999

Policie, interpol i lidé z řad sensibilů se pokoušeli holčičku najít živou, či mrtvou. Tělo nikdy nebylo nalezeno. Chybí jakékoli biologické důkazy o jejím úmrtí.¹³⁸ Tento případ je pokládán za jeden z nejsložitějších v historii kriminalistiky a soudnictví. Docházelo v něm k paradoxním situacím. Ať už by rozhodnutí soudu bylo ve formě osvobozujícího verdiktu, či výjimečně vysokého trestu, stále by pro své rozhodnutí soud našel oporu v platných zákonech. I během toho, kdy byl její otec Jaroslav Planý stíhán za vraždu, zároveň byla vyhlášena beztrestnost pro potencionální únosce holčičky, jestliže se doznají.¹³⁹ Otec holčičky se k její vraždě nikdy nepřiznal, u soudu tvrdil, že je nevinný a dcera byla unesena.¹⁴⁰ Po jeho odsouzení za vraždu, policie očekávala jeho přiznání z únosu, pokud se vraždy skutečně nedopustil, jak tvrdil. Byl by totiž souzen za mírnější paragraf a mohlo by dojít ke zmírnění trestu. K jeho přiznání stále nedošlo, což spíše potvrzuje verzi vraždy.¹⁴¹

Před několika lety se policie k případu zmizelé Karolínky Plané vrátila v souvislosti s neznámou třináctiletou dívkou, která utekla z brněnského klokanu. Policie vyšetřovala, zda tato dívka nemůže být pohřešovanou Karolínou. Věk i přibližný vzhled odpovídal. Došlo však k mýlce, dívky neměly nic společného. Dívka, která utekla a zprvu její identita nebyla známa, byla ve skutečnosti třicetiletá Barbora Škrlová, dnes jedna z předních aktérů z Kuřimské kauzy.¹⁴²

6.2 Kauza a její prezentování v médiích

Vzhledem ke stáří celé kauzy a to necelých devatenáct let se nyní v médiích a to hlavně těch internetových vyskytují bližší informace o celém případě jen velice zřídka. Především jde pouze o strohé připomínky zmizelé Karolínky. Média se k události okolo dívky vrací převážně z důvodu poukázání na dosud nevyřešené případy pohřešovaných dětí čítajíc několik dnes již dospělých osob.

¹³⁸ WILKOVÁ, Scarlett, IDS, OVA, ČTK. Soud poslal otce zavražděné Karolínky na třináct let za mříže, 1999

¹³⁹ KUBA, František. Čtyřletá Karolína Planá se nikdy nenašla, 2008

¹⁴⁰ ČTK. Muž odsouzený za vraždu bez přímých důkazů zůstane za mřížemi, 2008

¹⁴¹ KUBA, František. Čtyřletá Karolína Planá se nikdy nenašla, 2008

¹⁴² Kuřimská kauza, 2014

Výjimkou byl rok 2007, kdy se objevila naděje na rozřešení celého případu. Policie začala pracovat s možností, že se dívka znovu objevila pod cizí totožností v brněnském klockánu. Matka pohřešované dívky okamžitě začala hledat spojitosti mezi oběma dívkami. Kvůli dlouhé době uplynulé od zmizení dcery se mohla pouze domnívat, jak Karolínka asi vypadá. Porovnávala přibližný vzhled, jako byla barva vlasů, či tvar úst. Odpovídal i věk obou dívek.¹⁴³ Po delším pátrání a odkrývání dalších stop byla policií tato možnost zcela vyloučena. Údajná třináctiletá dívka Anička, která utekla z klockánu v Brně, jenž byla pokládána za možnou Karolínu Planou, byla ve skutečnosti dospělou ženou Barborou Škrlovou. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, známou z Kuřimské kauzy.¹⁴⁴ Je pravděpodobné, že se česká média k celé kauze vrátí v roce 2016, kdy má uplynout dvacetiletá lhůta a případ bude navždy promlčen.

6.3 Aplikace teorie morální paniky a výsledky dotazování

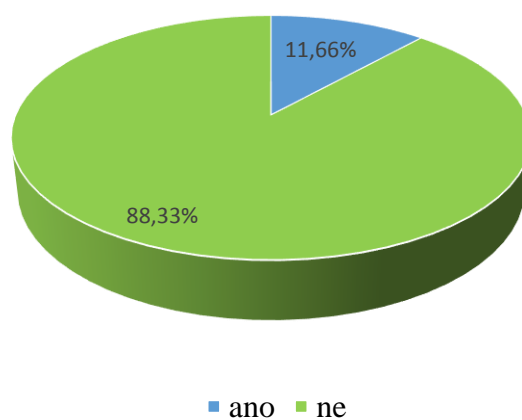
Jak již bylo uvedeno, vzhledem ke stáří případu, je o celé kauze velice málo aktuálních informací. Můžeme ale tvrdit, že případ Karolíny Plané figuruje v každé nynější kauze o pohřešovaných dětech. Právě kvůli stáří a celkové době nerozuzlení celého případu, ač byl pravomocně odsouzen její otec, ale tělo nikdy nebylo naleznuto, můžeme tuto událost považovat za odstrašující případ vhodný k rozvoji morální paniky u veřejnosti. S každým novým případem pohřešování dítěte bývá často kauza okolo Plané omílána spolu s dalšími případy nevyřešených případů zmizelých dětí. Média touto cestou podporují růst a hlubší zakořenění morální paniky ve společnosti z obavy z deviantních osob a ze strachu o své potomky, ač tato kauza neutkvívá v lidských myslích.

Oproti ostatním případům, kde pachatelem byla většinou cizí, deviantní osoba se tento liší. A to právě v tom, že hlavním podezřelým byl a je vlastní otec dívky. Tato situace může ve společnosti podněcovat strach i z chování příbuzných osob a z rodinných rozbrojů, převážně potom z manželských neshod.

¹⁴³ HONUS, Aleš. Policie prověřuje, zda ztracená Anna není Karolína, 2007

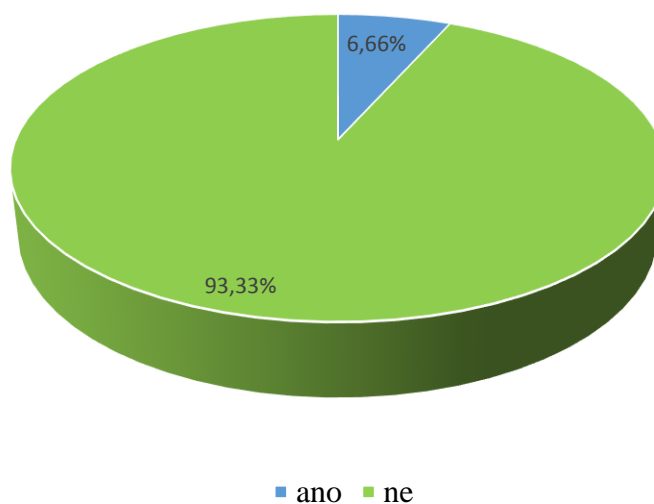
¹⁴⁴ Kuřimská kauza, 2014

Graf 5: Známost kauzy Karolíny Plané

Zdroj¹⁴⁵

Graf 6: Vliv kauzy Karolíny Plané

Zdroj¹⁴⁶

Z výše uvedených grafů můžeme zjistit, že pro 53 dotazovaných byl případ Karolíny Plané neznámý. (Graf 4) A tudíž na 56 respondentů neměla kauza žádný vliv. (Graf 5)

¹⁴⁵ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

¹⁴⁶ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

7 KAUZA ELIŠKA KOŽNEROVÁ

7.1 Popis kauzy

V úterý 9. 9. 2014 se začala pohřešovat devítiletá školačka Eliška Kožnerová z Klášterce nad Ohří. Naposledy byla viděna po skončení vyučování po poledni nedaleko své základní školy v Krátké ulici. Dívka měla dorazit domů ke své babičce, která ji měla hlídat, ale nedorazila. Její rodiče skutečnost nahlásili policii.¹⁴⁷ Po školačce se okamžitě spustilo pátrání. Policisté spolu s hasiči a dobrovolníky, kterých se sešlo přes sto, společně prohledávali okolí. Na pomoc přijel i psovod. Prohledáno bylo široké okolí, louky, lesy, sídliště. Policie v ulici, kde byla dívčinka naposledy spatřena, prohledala každý dům, či sklep. K bezvýslednému pátrání se v nočních hodinách připojil i vrtulník s termokamerou.¹⁴⁸

Eliška Kožnerová je vysoká asi 130 centimetrů, hubené postavy, má dlouhé hnědé vlasy a modré oči. Oděná do bílého trika s dětským motivem, kostkované košile modročerné barvy, modrých džínů a růžových kotníčkových bot. Měla nosit černý školní batoh s bílými pruhy, takto zněl popis hledané dívky.¹⁴⁹ Vyloučena byla možnost, že by se snad Eliška bála jít domů kvůli špatnému prospěchu ve škole. Druhý den pátrání po pohřešované dívce pokračovalo od brzkých ranních hodin. Byla nalezena její botička přivázaná tkaničkami ke keři.¹⁵⁰ Stejného dne v odpoledních hodinách policie našla na okraji lesíku u Klášterce nad Ohří, kde dívka bydlela se svojí babičkou, její tělo.¹⁵¹

¹⁴⁷ LEV. Ztracenou Elišku hledá celé Česko! Našla se její bota! Co vzkazuje matka dívky veřejnosti?, 2014

¹⁴⁸ NEUFUS, Ondřej. Policie našla tělo pohřešované Elišky z Klášterce. Dívka byla zavražděna 2014

¹⁴⁹ RED. Sdílejte! Policie i rodina od včerejška pátrá po devítileté Elišce. Neviděli jste ji?, 2014

¹⁵⁰ KEŠNER, Václav. V Klášterci se ztratila devítiletá holčička, noční pátrání je zatím bez výsledků, 2014

¹⁵¹ ČTK, SCH, SIMAO. Jak dopadli podezřelého z vraždy Elišky (†9)? Policie použila fintu!, 2014

Policie vzhledem k závažnosti velice opatrně odkrývala skutečnosti případu. Dívčino tělo mělo být při nálezů svlečené. Případ začal být vyšetřován jako vražda se sexuálníím motivem a byla provedena soudní pitva. Ta potvrdila násilné úmrtí způsobené jinou osobou. Na sociálních sítích a v médiích se objevila informace o tom, že pachatelem by mohl být někdo z Eliščiných příbuzných. Matka oběti tento fakt razantně odmítala s tvrzením, že to není možné a pachatelem musí být někdo cizí.¹⁵²

Policie měla velmi rychle podezřelého. Měl jím skutečně být příbuzný dívky. Byl zadržen a vyslýchán policií, poté propuštěn a sledován. Druhého dne byl s jistotou zatčen a obviněn. Pachatelem byl dvacetí pěti letý bratranec matky Elišky Kožnerové. Drogově závislý mladý muž Roman Kalužník, jenž má svou vlastní rodinu.¹⁵³ Obviněný se měl téhož úterního odpoledne vyskytovat se svojí přítelkyní a dítětem před základní školou v Krátké ulici. Zda byl čin plánovaný a chtěl si tímto zajistit alibi, není jasné. Přítelkyně pachatele tuto skutečnost před policií zatajila z neznámého důvodu.¹⁵⁴ Z informací v médiích vyplývá, že muž se k činu rozhodl poté, co uviděl dívku vykonávat potřebu na veřejném prostranství, což jej mělo sexuálně vzrušit.¹⁵⁵ Vylákat oběť do odlehlých míst, nebylo pro pachatele složité. Dívka blízkého příbuzného dobře znala a důvěřovala mu. Poté ji napadl, brutálně znásilnil a udusil. Dívka se dle důkazů zoufale bránila a vraha silně poškrábala.¹⁵⁶ Dotyčný se k činu doznal.¹⁵⁷

¹⁵² RED. Výsledky pitvy Elišky (†9): Znásilnil a uškrtil vrah nevinnou dívku?, 2014

¹⁵³ ČTK, SCH, SIMAO. Jak dopadli podezřelého z vraždy Elišky (†9)? Policie použila fintu!, 2014

¹⁵⁴ UÁ, SCH, LJŠ. Vrah si před školu pro Elišku přišel s ženou a dítětem: Použil je jako alibi?, 2014

¹⁵⁵ PÁLKOVÁ, Šárka, ČTK. Muž obviněný z vraždy dívky se k činu přiznal, soud ho vzal do vazby, 2014

¹⁵⁶ Eliška si prošla peklem! Příbuzný (25) ji brutálně znásilnil a uškrtil, 2014

¹⁵⁷ PÁLKOVÁ, Šárka, ČTK. Muž obviněný z vraždy dívky se přiznal. Soud ho poslal do vazby, 2014

7.2 Kauza a její prezentování v médiích

Jako každá jiná kauza s choulostivým tématem i tato nebyla ušetřena vlivu médií. Ať už se jednalo o jakýkoli druh média, či bulváru, informace ohledně případu, nejdříve pohřešované, později zavražděné Elišky Kožnerové, byly pokaždé téměř stejného charakteru. Česká masmédiá byla první, kdo informoval širokou veřejnost o pohřešování dívky. Přicházela s novými výzvami pro občany, kteří by snad měli o dívce jakékoli informace. Média informovala detailně veřejnost o každém kroku vyšetřování policie.

V celém průběhu vyšetřování rodiče oběti potenciálního pachatele na sociální síti¹⁵⁸ slovně uráželi a vyhrožovali mu. Tohoto faktu začala ihned využívat česká média, především ta psaná. Během pár minut od zveřejnění nějakého takového příspěvku na profilu sociální sítě jednoho z rodičů média okamžitě vyrukovala s novými články pro čtenáře s velmi chytlavými titulky, které obsahovaly vlny obvinění a sprostá slova. Média se také velice vyžívala v informacích ohledně rodiny Elišky. Nejčastější otázky se týkali toho, proč dívku nevychovala vlastní matka, ale babička. Následovali spekulace o tom, zda její matka je také uživatelkou omamných a psychotropních látek.

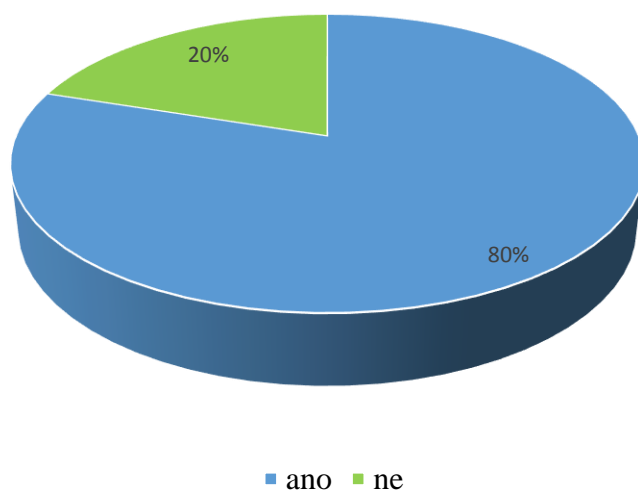
I po ukončení celé kauzy, média pokračovala v připomínání tragédie celému národu a proplétala tento případ s dalšími. Média tak zvyšovala bezprostřední obavu společnosti z neobvykle zvýšeného počtu deviantních osob volně se pohybujících na veřejnosti.

7.3 Aplikace teorie morální paniky a výsledky dotazování

Od doby kauzy Anny Janatkové by se tento případ pohřešování další dívky dal pokládat za velmi podstatný pro růst morální paniky u široké veřejnosti. Její růst byl závislý na tempu informovanosti občanů od médií. Zpočátku panika udeřila v místě zmizení školačky, tedy v Ústeckém kraji, ale velice rychle se šířila dále.

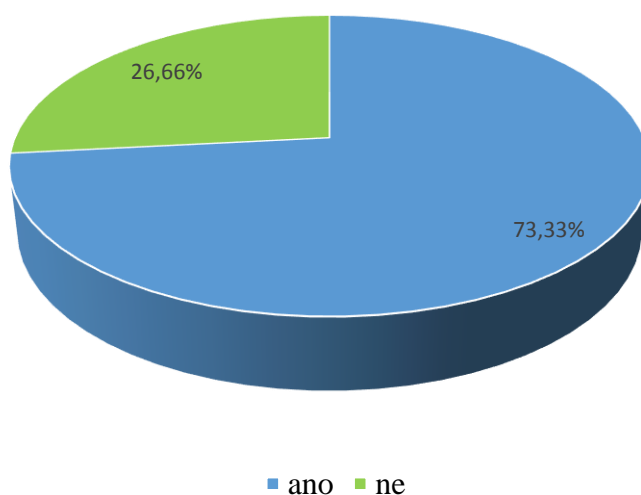
¹⁵⁸ Jednalo se konkrétně o sociální síť Facebook

Graf 7: Známost kauzy Elišky Kožnerové

Zdroj¹⁵⁹

Graf 8: Vliv kauzy Elišky Kožnerové

Zdroj¹⁶⁰

Z výše uvedených grafů můžeme zjistit, že 48 respondentů zná případ Elišky Kožnerové, zatímco 12 dotazovaných ne. (Graf 7) Dále, že na 44 osob měla kauza vliv a na 16 lidí nikoliv.

¹⁵⁹ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

¹⁶⁰ Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Médiemi proběhla nepravdivá informace o únosu Elišky neznámým pachatelem v mobilním automobilu.¹⁶¹ V tomto období, i před pohřešováním Kožnerové, bylo obzvlášť velice často prezentováno v médiích nevhodné deviantní chování a neobvyklý výskyt pedofilních pachatelů, kteří měli v různých částech České republiky lákat děti právě do mobilních automobilů, či je odtamtud sledovat a navazovat s nimi kontakt. V jednom z případů opravdu došlo k unesení školačky neznámým pachatelem, dívka ale byla nalezena o pár hodin později fyzicky zcela v pořádku, pouze psychicky otřesená.¹⁶²

Celá tato směsice informací, ať už pravdivých, nebo nepravdivých měla za následek rapidní obavu rodičů o své potomky.¹⁶³ Rodiče nabývali dojmu, že jejich ratolestem hrozí enormní a dříve nevídané nebezpečí. Tento jev by se jistě dal chápat v místech, kde v nedalekém časovém úseku opravdu došlo k jakémukoli ublížení na dítěti a pachatel nebyl zadržen. Nesmíme však zapomenout, že tyto případy jsou i přes neustálé mediální omílání zcela výjimečného charakteru.

I přes to, byl zaznamenán ohromný nárůst telefonických hovorů na policejní tísňovou linku. Morální panikou posedlí rodiče hlásili jakékoli sebemenší zdržení svých potomků s příchodem domů. Za normálních okolností přehlížená situace krátkého zpoždění v rodičích zvyšovala dojem hrozícího nebezpečí pro jejich děti. Byly zaznamenány případy ohlášení několika ztracených dětí během jedné hodiny. Jednalo se o dvě malé dívky v pražské části Žižkov a jednoho chlapce také z pražské části, ale tentokrát Hůrky. Všechny tyto děti byly během pár desítek minut v pořádku nalezeny a jednalo se o bezdůvodný rozruch.¹⁶⁴ Postupem času i zde účinek morální paniky u veřejnosti opadal.

¹⁶¹ RED, Co se stalo Elišce, kterou našli dnes mrtvou? Děti promluvily a policie potvrdila: Byla to vražda!, 2014

¹⁶² DCE. Jednu unesli, druhou zabili: Řádí v Ústeckém kraji úchyl a vrah malých děvčátek?, 2014

¹⁶³ DCE. Úchylové útočí po celém Česku! Další lákal dívku do auta na Žďársku, 2014

¹⁶⁴ LJŠ, DCE. Vypukla panika mezi rodiči: Nahlásili už 3 zmizelé děti!, 2014

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce „Teorie a praxe morální paniky“ bylo pojednání o přítomnosti a vlivu morální paniky v kontextu vybraných kauz týkajících se pohřešovaných a následně násilně zabitých dětí v České republice. Východiskem k této práci bylo nastínění problému morální paniky a její aplikace v jednotlivých vybraných kauzách.

V teoretické části práce byly vysvětleny pojmy panika, etika, morálka a agenda setting. Dále uvedení definice morální paniky, popsání její charakteristiky, průběhu a vlivu na společnost. V práci bylo uvedeno seznámení s problematikou únosu dětí v České republice. Také zde byl vysvětlen postup při zkoumání osobnosti pachatelů a tvoření kriminálních profilů pachatelů.

V praktické části byla nejdříve vybrána a následně zdůvodněna použitá metodologie. Také zde bylo odůvodnění výběru použitých kauz k aplikaci morální paniky. Dále se praktická část zabývala popisem vybraných případů týkajících se pohřešovaných dětí, tedy obětí násilného trestného činu s následkem usmrcení. Cílem praktické části bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit, zda vybrané kauzy jsou u veřejnosti známy a zda na ně měly nějaký vliv. Spolu s dotazníkovým šetřením byla také použita případová studie, která přítomnost morální paniky ve vybraných kauzách a její vliv na společnost potvrzuje.

Z výzkumu vyplývá, že v případě první a nejznámější kauzy Anny Janatkové, téměř všichni dotazovaní kauzu znají. Jak respondenti uvedli v dotazníkovém šetření, tato událost je ve značné míře ovlivnila. Naopak tomu bylo v případě Karolíny Plané, zde bylo očekáváno, díky stáří kauzy, nízké povědomí dotazované skupiny o celé události. Také zde byl zaznamenán mizivý vliv události na společnost. Více jak osmdesát procent respondentů znalo nejnovější případ Elišky Kožnerové. Tři čtvrtiny dotazovaných osob uvedlo, že je situace okolo zmizení a usmrcení Elišky ovlivnila.

Ústřední hypotézou této práce bylo ověření přítomnosti morální paniky ve vybraných kauzách. Za pomoci dotazníkového šetření a aplikace případové studie v jednotlivých kapitolách týkajících se případů vybraných pohřešovaných dětí s následkem usmrcení byla tato hypotéza potvrzena. Míra přítomnosti morální paniky se v každé jednotlivé události liší, avšak i druhá hypotéza týkající se vlivu morální paniky na společnost byla potvrzena. Z dotazníkového šetření i případové studie vyplývá, že společnost, převážně sociální skupina „rodiče“ byla značně ovlivněna těmito kauzami.

Na straně jedné žijeme v postinformační společnosti, v inflaci informací a krizi médií. Na straně druhé kauzy týkající se morální paniky vycházejí z negativity, na kterou společnost slyší. To mění intenzitu informace, její vliv je znatelný a dochází ke změně chování. Domnívám se, že sama média, na základě svých článků a reportáží k daným kauzám, existenci morální paniky, včetně vlastního vlivu na společnost nechtěně potvrzují.

Teorie a praxe morální paniky je velice obsáhlé téma prolínající několik odborných sfér jako je psychologie, sociologie, ale též mnoho dalších. Tato práce se zaměřila na přítomnost morální paniky a jejího vlivu na společnost, v kontextu vybraných Českých kauz o pohřešovaných a následně usmrcených dětech, ze všech úhlů a obecně. Nikoli konkrétně a dopodrobna.

Společnost by se měla zamyslet nad tím, jaké obsahy sdělení od médií přijímají, a jaký vliv na ně ve skutečnosti mají. Zda jsou vyplývající obavy a strach opodstatněné. Masmédia v dnešní době disponují mnohem větší mocí, než si většina z nás je schopna uvědomit. Média vědomě manipulují s lidskou psychikou kvůli vlastním zájmům. Nemusíme nutně média odmítat či je více regulovat. Stačí, když se nad touto skutečností pozastavíme, uvědomíme si ji a nebudeme pouze pasivními příjemci obklopení lhostejností vůči této manipulaci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]. 1. vyd. Praha: Academia, 2001, 834 s.
ISBN 80-200-0607-9.

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 2., aktualiz. vyd., V Portálu 1. Překlad Erik Herman, Miroslav Petržela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003, xxii, 751 s.
ISBN 80-717-8640-3.

BRÁZDA, Radim. *Úvod do srovnávací etiky*. Vyd. 1. Praha: KLP, 1998, 177 p.
Kassandra (Series), sv. 1. ISBN 80-859-1746-7.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X

HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. ISBN 978-809-0437-906

JÁNOŠ, Karel. *Informační etika*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra informačních studií a knihovnictví, 1993. 134 s.

JIRÁK, Jan. *10 let v českých médiích*. Vyd. 1. Praha: Portál pro Newton Information Technology, 2005, 142 s. ISBN 80-717-8925-9.

KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1., Praha: C.H. Beck, 2005, xxiv, 544 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-717-9813-4.

LANDOVÁ, Věra. *Vybrané problémy z psychologie pro právníky*. Vyd. 2., Praha: Karlova univerzita, 1991, 170 s. ISBN 80-7066-400-2.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 296 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0.

MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy - masová média a veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 251 s. ISBN 978-807-3675-912.

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Vyd. 2., Překlad Věra Koubová. Praha: Aurora, 1998, 210 s. ISBN 80-859-7454-1.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 328 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-X.

POKORNÝ, Jiří. *Psychologie pro každý den*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001, 195 s. ISBN 80-858-6741-9.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 327 s. ISBN 80-717-8926-7.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 310 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9866-0.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

COHEN, Stanley. *Folk devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers*. 3rd ed. New York: Routledge, 2002, lxxiv, 201 p. ISBN 04-152-6712-9.

DEARING, James W. a Everett M. ROGERS. *Agenda-setting*. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c1996, x, 139 p. ISBN 07-619-0563-4

GOODE, Erich a Nachman BEN-YEHUDA. *Moral panics: the social construction of deviance*. 2nd ed. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2009, xi, 299 p. ISBN 14-051-8933-9.

HREHOVÁ, Helena. *Etika, sociálne vzťahy, spoločnosť*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 2005, ISBN 80-808-2024-4.

KOL, Helena Hrehová a. *Etika a kultúra*. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2012. ISBN 9788374905435.

SANDKÜHLER, Hans Jörk *Recht und Moral*. Hamburg: Meiner, 2010, 192 s. ISBN 978-3-78-73-1986-2.

Seznam použitých internetových zdrojů

Anna Janatková. In: *Wikipedia* [online]. 12.09.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADpad_Any_Janatkov%C3%A9

AHE, OLB. Do režimu Dítě v ohrožení se dostalo 99 dětí. Nenašlo se pouze jediné. In: *Parlamentní listy* [online]. 25.5.2012 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Do-rezimu-Dite-v-ohrozeni-se-dostalo-99-deti-Nenaslo-se-pouze-jedine-233656>

ČTK. Muž odsouzený za vraždu bez přímých důkazů zůstane za mřížemi. In: *Novinky* [online]. 11.8.2008 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/146994-muz-odsouzeny-za-vrazdu-bez-primych-dukazu-zustane-za-mrizemi.html>

ČTK, SCH, SIMAO. Jak dopadli podezřelého z vraždy Elišky (†9)? Policie použila fintu!. In: *Blesk* [online]. 12.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/273978/jak-dopadli-podezreleho-z-vrazdy-elisky-9-policie-pouzila-fintu.html>

ČTK. Soukromá společnost chystá veřejný registr pedofilů. In: *Lidovky* [online]. 26.10.2010 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/soukroma-spolecnost-chysta-verejny-registr-pedofilu-pfp-/zpravy-domov.aspx?c=A101026_071748_In_domov_pks

ČTK. Vyšetřování vraždy a znásilnění Aničky je definitivně uzavřené. In: *Blesk* [online]. 2.8.2011 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/156997/vysetrovani-vrazdy-a-znasilneni-anicky-je-definitivne-uzavrene.html>

ČTK. Žalobci: Annu Janatkovou s vysokou pravděpodobností zavraždil Otakar T. In: *Domáci ihned* [online]. 29.4.2011 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-51723340-zalobci-annu-janatkovou-s-vysokou-pravdepodobnosti-zavrazdil-otakar-t>

ČT 24. Rodiče pohřešované dívky nabízejí výkupné. In: *Česká televize* [online]. 16.10.2010 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/104475-rodice-pohresovane-divky-nabizeji-vykupne/>

Devítiletá Anička se nevrátila ze školy domů. Pátrání pokračuje i dnes. *Lidovky* [online]. 13.10.2010 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/devitileta-anicka-se-nevratila-ze-skoly-domu-patrani-pokracuje-i-dnes-12t-/zpravy-domov.aspx?c=A101013_214445_In_domov_kim

DCE. Jednu unesli, druhou zabili: Řádí v Ústeckém kraji úchyl a vrah malých děvčátek?. In: *Blesk* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/273680/jednu-unesli-druhou-zabili-radi-v-usteckem-kraji-uchyl-a-vrah-malych-devcatek.html>

DCE. Úchylové útočí po celém Česku! Další lákal dívku do auta na Žďársku. In: *Blesk* [online]. 17.9.2014 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/274859/uchylove-utoci-po-celem-cesku-dalsi-lakal-divku-do-auta-na-zdarsku.html>

GARKISCH, David. Neobjasněné případy: Honzík Nejedlý zmizel beze stopy. Vražda, únos, nehoda?. In: *Nova tn* [online]. 18.12.2012 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/cernakronika/neobjasnene-pripady-honzik-nejedly-zmizel-beze-stopy-vrazda-unos-nehoda.html>

HADJMOUSSOVÁ, Z. Případová studie - kauzuistika. In: [online]. 2015 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z:<http://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=3737&chapterid=5284>

HONUS, Aleš. Policie prověřuje, zda ztracená Anna není Karolína. In: *Novinky* [online]. 18.5.2007 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z:<http://www.novinky.cz/krimi/115291-police-proveruje-zda-ztracena-anna-neni-karolina.html>

KEMÉNYOVÁ, Zuzana. Policie obvinila Otakara T. z vraždy a znásilnění Aničky. Muž mlčí. In: *Domáci ihned* [online]. 17.3.2011 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-51213030-police-obvinila-otakara-t-z-vrazdy-a-znasilneni-anicky-muz-mlci>

KEŠNER, Václav. V Klášterci se ztratila devítiletá holčička, noční pátrání je zatím bez výsledků. In: *Deník* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/v-klasterci-se-ztratila-devitileta-holcicka-nocni-patrani-je-zatim-bez-vysledku.html

KUBA, František. Čtyřletá Karolína Planá se nikdy nenašla. In: *Bruntálský deník* [online]. 24.4.2008 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z:<http://bruntalsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/ctyrleta-karolina-plana-se-nikdy-nenasla20080424.html>

Kuřimská kauza. In: *Wikipedia* [online]. 23.8.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z:http://cs.wikipedia.org/wiki/Ku%C5%99imsk%C3%A1_kauza

LEHOVCOVÁ, SUCHÁ, Veronika. Tyto děti zmizely beze stop. Čekání na zprávu trvá roky. In: *Zprávy aktuálně* [online]. 24.10.2010 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/tyto-deti-zmizely-beze-stop-cekani-na-zpravu-trva-roky/r~i:article:680843/>

LEV. Ztracenou Elišku hledá celé Česko! Našla se její bota! Co vzkazuje matka dívky veřejnosti?. In: *Extra* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.extra.cz/ztracenou-elisku-hleda-cele-cesko-nasla-se-její-bota-co-vzkazuje-matka-divky-verejnosti>

LJŠ, DCE. Vypukla panika mezi rodiči: Nahlásili už 3 zmizelé děti!. In: *Blesk* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/273698/vypukla-panika-mezi-rodici-nahlasili-uz-3-zmizele-deti.html>

Morální panika. In: *Wikipedia* [online]. 14. 08. 2014 [cit. 2015-12-28]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Mor%C3%A1ln%C3%AD_panika&oldid=11739383

Národní koordinační mechanismus pátrání po pohřešovaných dětech. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2015 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/narodni-koordinacni-mechanismus-patrani-po-pohresovanych-detech.aspx>

Největší polistopadová záhada na Liberecku má jméno Ivana Košková. In: *Magazín E15* [online]. 22.9.2010 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://magazin.e15.cz/regiony/nejvetsi-polistopadova-zahada-na-l-iberecku-ma-jmeno-ivana-koskova-844504>

NEUFUS, Ondřej. Policie našla tělo pohřešované Elišky z Klášterce. Dívka byla zavražděna. In: *Zprávy tiscali* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://zpravy.tiscali.cz/policie-nasla-telo-pohresovane-elisky-z-klasterce-divka-byla-zavrazdena-242759>

Otakar Tomek-výslech. In: *Youtube* [online]. 21.4.2011 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=a__63Jl4uBU

OLB. Otakar T., který byl obviněn z vraždy Aničky, zemřel. In: *Parlamentní listy* [online]. 23.3.2011 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Otakar-T-ktery-byl-obvinen-z-vrazdy-Anicky-zemrel-192164>

Panika. In: *Wikipedia* [online]. 4. 7. 2014 [cit. 2015-12-27]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Panika>

PÁLKOVÁ, Šárka, ČTK. Muž obviněný z vraždy dívky se přiznal. Soud ho poslal do vazby. In: *Lidovky* [online]. 12.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/devitiletou-divku-zabil-stryc-policie-ho-obvinila-z-vrazdy-a-znasilneni-1o6-/zpravy-domov.aspx?c=A140912_120517_ln_domov_mct

RED. Co se stalo Elišce, kterou našli dnes mrtvou? Děti promluvíly a policie potvrdila: Byla to vražda!. In: *Extra* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.extra.cz/co-se-stalo-elisce-kterou-nasli-dnes-mrtvou-deti-promluvily-a-policie-potvrdila-byla-to-vrazda>

RED. Pan. In: *Co je co* [online]. 2006 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&s_lang=2&id_desc=70049&title=Pan

RED. Sdílejte! Policie i rodina od včerejška pátrá po devítileté Elišce. Neviděli jste ji?. In: *Extra* [online]. 10.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.extra.cz/sdilejte-policie-i-rodina-od-vcerejska-patra-po-devitilete-elisce-nevideli-jste-ji>

RED. Výsledky pitvy Elišky (†9): Znásilnil a uškrtil vrah nevinnou dívku?. In: *Extra* [online]. 11.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.extra.cz/vysledky-pitvy-elisky-9-znasilnil-a-uskrtil-vrah-nevinnou-divku>

SLONKOVÁ, Sabina. Případ A.J.: Exkluzivní fakta o případu. In: *Aktuálně* [online]. 16.1.2011 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/anicka-janatkova-pripad-ztracene-divky/r~i:wiki:1156/>

SVOBODOVÁ, Soňa. Pohřešované děti. In: *Readers digest* [online]. 2012 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.readersdigest.cz/magazin/dramata/pohresovane-deti>

ŠTŮSEK, Michal. Registr pedofilů nebude. CERD se zalekl Sokola. In: *Zprávy aktuálně* [online]. 19.11.2010 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/registr-pedofilu-nejbude-cerd-se-zalekl-sokola/r~i:article:683281/>

TAUŠOVÁ, Zuzana. Policie už nepátrá po matce Terežky. Dítě hledají dál. In: *Brněnský deník* [online]. 9.4.2009 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/policie-uz-nepatra-po-matce-terezky-dite-20090409.html>

UÁ, SCH, LJŠ. Vrah si před školu pro Elišku přišel s ženou a dítětem: Použil je jako alibi?. In: *Blesk* [online]. 12.9.2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/274035/vrah-si-pred-skolu-pro-elisku-prisel-s-zenou-a-ditetem-pouzil-je-jako-alibi.html>

Únosci vzali otci dítě přímo před očima. In: *Brněnský deník* [online]. 24.3.2009 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/unosci-vzali-otci-dite-primo-pred-ocima20090324.html>

VOLEK, J. *Konstrukce morální paniky a sociální exkluze* [online]. Brno, 2000 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080715145959.pdf>

WILKOVÁ, Scarlett, IDS, OVA, ČTK. Soud poslal otce zavražděné Karolínky na třináct let za mříže. In: *Zprávy idnes* [online]. 15.9.1999 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-poslal-otce-zavrazdene-karolinky-na-trinact-let-za-mrize-p6j-/krimi.aspx?c=990915_150443_krimi_itu

Ztracené dítě: noční můra všech rodičů. In: *Šance dětem* [online]. 2.5.2013 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/ztracene-dite-nocni-mura-vsech-rodicu-77.html>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví.....	44
Graf 2: Věk.....	45
Graf 3: Známost kauzy Anny Janatkové.....	50
Graf 4: Vliv kauzy Anny Janatkové.....	50
Graf 5: Známost kauzy Karolíny Plané.....	55
Graf 6: Vliv kauzy Karolíny Plané.....	55
Graf 7: Známost kauzy Elišky Kožnerové.....	59
Graf 8: Vliv kauzy Elišky Kožnerové.....	59

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník použitý při výzkumu

1. Jste
 - žena
 - muž

2. Kolik je vám let?
 - méně než 19
 - 20 - 25let
 - 26 - 35let
 - 36 - a více

3. Znáte kauzu Anny Janatkové?
 - ano
 - ne

4. Měla na vás tato kauza vliv?
 - ano
 - ne

5. Znáte kauzu Karolíny Plané
 - ano
 - ne

6. Měla na vás tato kauza vliv?
 - ano
 - ne

7. Znáte kauzu Elišky Kožnerové?
 - ano
 - ne

8. Měla na vás tato kauza vliv?
 - ano
 - ne

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Radka Povejšilová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Prezenční

Název práce: Teorie a praxe morální paniky

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 55

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 16

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 6

Počet internetových zdrojů: 42

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr.